

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

«ԴՌԱԳՍՄԱՆ ՔՌԱՇ»

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԿՈՏԱՅՔԻ ՄԱՐԶԻ ԱՐԱՄՈՒՄԻ ԲԱԶԱԼՏԻ ՀԱՆՔԱՎԱՅՐԻ
ՀԱՐԱՎ-ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՏԵՂԱՄԱՍՈՒՄ ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՆԱԾՈՆԵՐԻ
ԱՐԴՅՈՒՆԱՀԱՆՄԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ 2023-2026ԹԹ. ԿԱՏԱՐՎԵԼԻՔ
ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ
ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՅՏ

Տնօրեն՝

Ա. Բաղյան

Երևան 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

	Էջ
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎՈՂ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐ	2
1 ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	5
1.1 Նախատեսվող գործունեության անվանումը և նպատակը	5
1.2 Նախատեսվող գործունեության բնութագիրը	15
1.2 Նախագծման նորմատիվ-իրավական հենքը	22
2. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ	26
2.1 Ռելիեֆ, երկրաձևաբանություն	26
2.2 Շրջանի կլիման	29
2.3 Մթնոլորտային օդ	31
2.4 Ջրային ռեսուրսներ	32
2.5 Հողեր	36
2.6 Բուսական և կենդանական աշխարհ	37
2.7 Վտանգված էկոհամակարգեր, բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ	40
3. ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	43
3.1 Ենթակառուցվածքներ	43
3.2 Հողերի տնտեսական յուրացման բնութագիր	48
3.3 Պատմության, մշակութային հուշարձաններ	49
4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	52
5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՎԱԶԵՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	56
6. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐ	60
7. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳ	62
Օգտագործված գրականության ցանկ	65

Օգտակար հանածոյի պաշարներ՝ օգտակար հանածոյի կուտակումներ, որոնց ծավալը, քանակը, որակը և տարածքային դիրքն ու ձևը որոշված են

Հանքավայր՝ ընդերքի մաս, որը պարունակում է օգտակար հանածոյի պաշարներ (այդ թվում՝ կանխատեսումային), որոնք ստացել են երկրաբանատնտեսագիտական գնահատական.

Օգտակար հանածոյի երևակում՝ ընդերքի տեղամաս, որում հայտնաբերվել է օգտակար հանածոյի առկայություն, որի քանակը, որակը և արդյունաբերական նշանակությունը դեռ որոշված չեն

Երկրաբանական ուսումնասիրություններ՝ ընդերքի երկրաբանական աշխատանքների համալիր, որի նպատակն է ուսումնասիրել երկրակեղևի կառուցվածքը, ապարների առաջացման պայմանները, արտածին երկրաբանական պրոցեսները, հրաբխային գործունեությունը, ինչպես նաև հայտնաբերել ու գնահատել օգտակար հանածոների պաշարները

Օգտակար հանածոյի արդյունահանում՝ օգտակար հանածոյի դուրսբերումը հանքավայրերից և դրանց մեջ պարփակված օգտակար բաղադրիչների կորզմանն ուղղված աշխատանքների համալիր

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատական՝ երկրաբանական ուսումնասիրությունների և օգտակար հանածոների արդյունահանման ընթացքում շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունների բացահայտում և գնահատում

Բնապահպանական միջոցառումների ծրագիր՝ երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման/կանխարգելման նպատակով պլանավորվող միջոցառումներ

Բնապահպանական կառավարման պլան՝ ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող միջոցառումներ և դրանց իրականացման մշտադիտարկման ցուցիչներ, որոնք հստակ են և չափելի՝ որոշակի ժամանակի ընթացքում

Բույսերի Կարմիր գիրք՝ միջազգային պահանջները բավարարող համահավաք փաստաթուղթ, որում գրանցվում են տեղեկություններ հազվագյուտ, անհետացման եզրին գտնվող բույսերի և համակեցությունների կարգավիճակի, աշխարհագրական տարածվածության, էկոլոգիական պայմանների, կենսաբանական առանձնահատկությունների, ներկա վիճակի և պահպանման միջոցառումների մասին

Կենդանիների Կարմիր գիրք՝ միջազգային պահանջները բավարարող համահավաք փաստաթուղթ է, որում գրանցվում են տեղեկություններ հազվագյուտ, անհետացման եզրին գտնվող կենդանիների կարգավիճակի, աշխարհագրական տարածվածության, էկոլոգիական պայմանների, կենսաբանական առանձնահատկությունների ներկա վիճակի և պահպանման միջոցառումների մասին

Հող՝ երկրի մակերևույթում բիոտիկ, աբիոտիկ և մարդածին գործոնների երկարատև ազդեցության արդյունքում առաջացած ինքնուրույն բնագիտապատմական հանքաօրգանական բնական մարմին՝ կազմված կոշտ հանքային և օրգանական մասնիկներից, ջրից ու օդից և ունի բույսերի աճի ու զարգացման համար համապատասխան պայմաններ ստեղծող յուրահատուկ գենետիկամորֆոլոգիական հատկանիշներ ու հատկություններ

Հողի բերրի շերտ՝ հողային ծածկույթի վերին շերտի բուսահող, որն օգտագործվում է հողերի բարելավման, կանաչապատման, ռեկուլտիվացման նպատակներով

Ռեկուլտիվացում՝ խախտված հողերի վերականգնմանն ուղղված (օգտագործման համար պիտանի վիճակի բերելու) միջոցառումների համալիր, որը կատարվում է 2 փուլով՝ տեխնիկական և կենսաբանական

Ազդակիր համայնք՝ շրջակա միջավայրի վրա հիմնադրությային փաստաթղթի կամ նախատեսվող գործունեության հնարավոր ազդեցության ենթակա համայնքի (համայնքների) բնակչություն՝ ֆիզիկական և (կամ) իրավաբանական անձինք

Խախտված հողեր՝ առաջնային տնտեսական արժեքը կորցրած և շրջակա միջավայրի վրա բացասական ներգործության աղբյուր հանդիսացող հողեր

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

▪ *Նախատեսվող գործունեության անվանումը և նպատակը*

«Դռագսման Քռաշ» ՍՊ ընկերությունը նախատեսում է երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների կատարում Արամուսի բազալտի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասի շուրջ 35.27հա մակերեսով տարածքում, նպատակ ունենալով պարզաբանել տեղամասի բազալտների համապատասխանությունը «Քարաբլոկներ բնական քարից՝ երեսապատման իրերի արտադրության համար: Տեխնիկական պայմաններ» 9479-2014 ԳՈՍՏ-ի, «Խիճ և կոպիճ խիտ ապարներից շինարարական աշխատանքների համար: Տեխնիկական պայմաններ» 8267-93 ԳՈՍՏ-ի և «Ավազ շինարարական աշխատանքների համար: Տեխնիկական պայմաններ» 8736-93 ՀՍՏ ԳՈՍՏ-ի պահանջներին: Աշխատանքների համար ընտրված տարածքը վարչական տեսակետից ներառված է Աբովյան խոշորացված համայնքի Արամուս բնակավայրի սահմաններում, գտնվում է բնակավայրից մոտ 2.58կմ հարավ-հարավ-արևմուտք (նկար 1-4): Կամարիս բնակավայրը գտնվում է հայցվող տարածքից մոտ 3.1կմ, Ձորաղբյուր բնակավայրը՝ 0.8կմ հեռավորությունների վրա: Երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող տարածքը համայնքային կադաստրային քարտեզներում հաշվառված է որպես գյուղատնտեսական նպատակային նշանակության հողեր: Հայցվող տարածքը սահմանափակող եզրային կոորդինատները (ըստ ArmWGS-84 համակարգի) ներկայացված են նկար 5-ում:

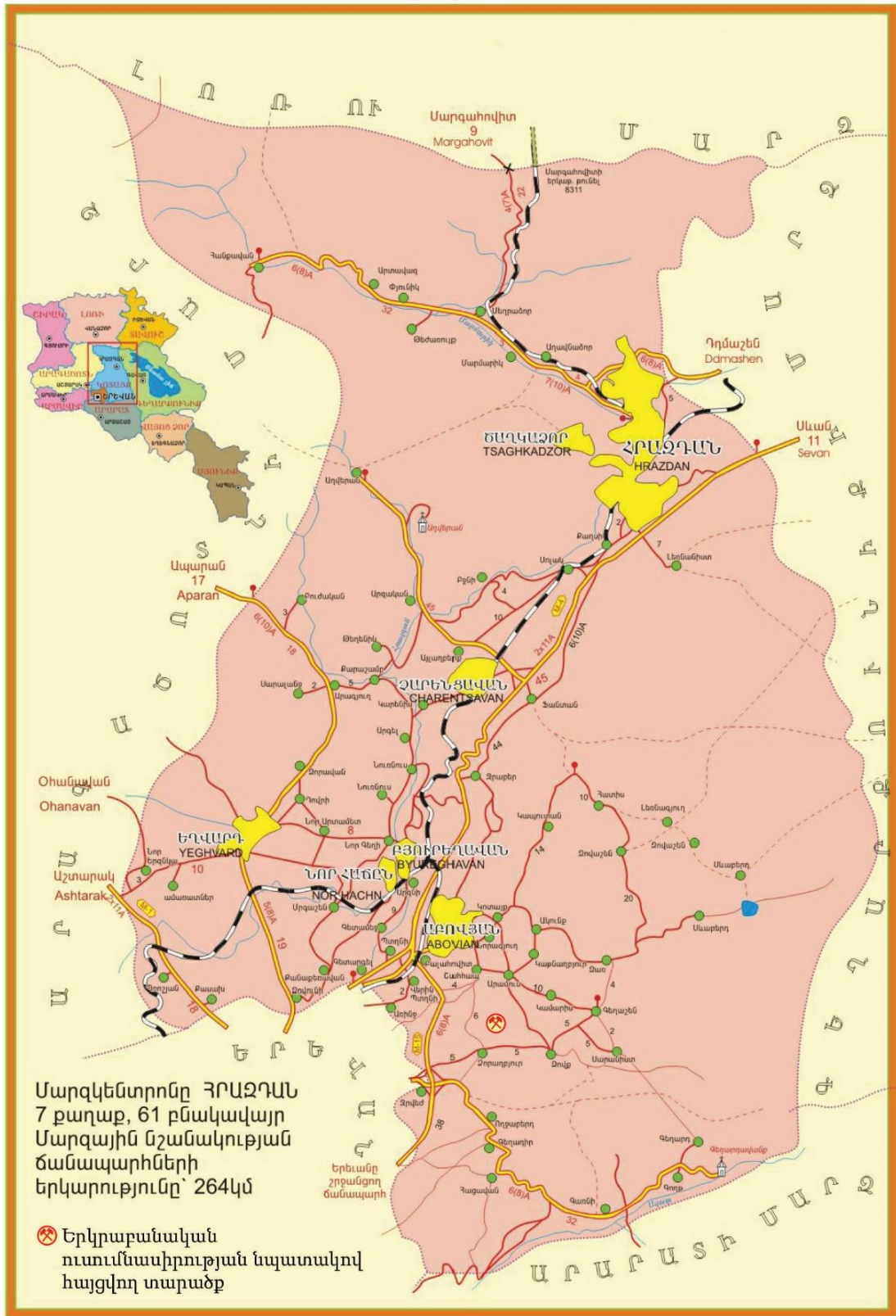
Երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող տեղամասը գտնվում է Ձորաղբյուր սարի հարևանությամբ՝ 1600.3մ բացարձակ նիշով գագաթից արևելք-հյուսիս-արևելք:

Արամուսի բազալտների հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասի տարածքը տեղակայված է Կոտայքի սարավանդի տարածում, Ձորաղբյուր գմբեթի հյուսիսային-հյուսիս-արևելյան լանջերին, ծագումնաբանորեն հարում է ստորին պլիոցենի հասակի լավային ծածկոցին, որը ներկայացված է անդեզիտաբազալտներով, անդեզիտներով, դելորիտային բազալտներով և անդեզիտադագիտներով: Տարածաշրջանի երկրաբանական կառուցվածքում մասնակցում են պալեոգեն-նեոգենի հրաբխածին-նստվածքային և նստվածքային, նեոգեն-չորրորդականի հրաբխային ու ժամանակակից դելյուվիալ-պրոլյուվիալ առաջացումները:

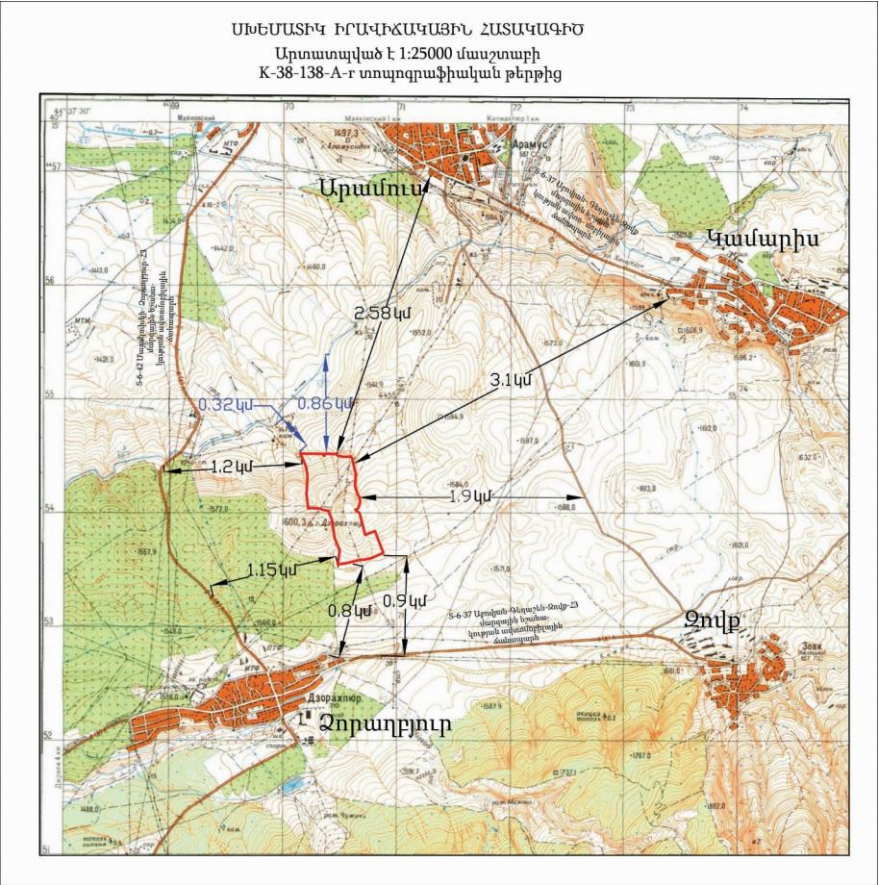
ՀՀ ԿՈՏԱՅՔԻ ՄԱՐԶ

ԱԿՆԱՐԿԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵԶ

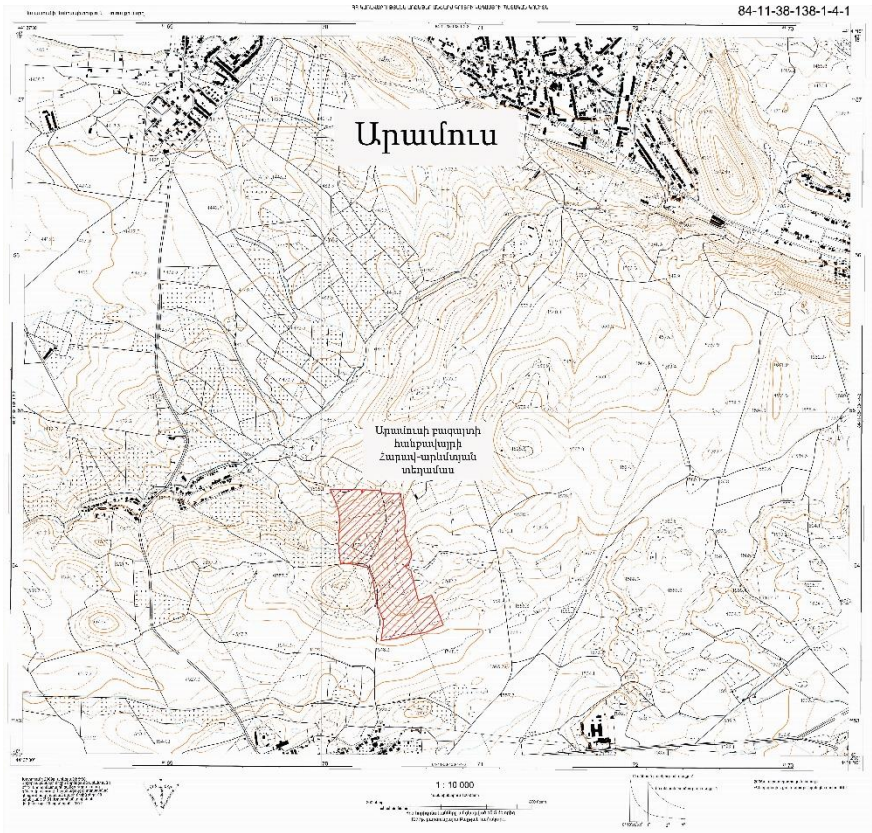
Մասշտաբ 1 : 500 000

Նկար 1.

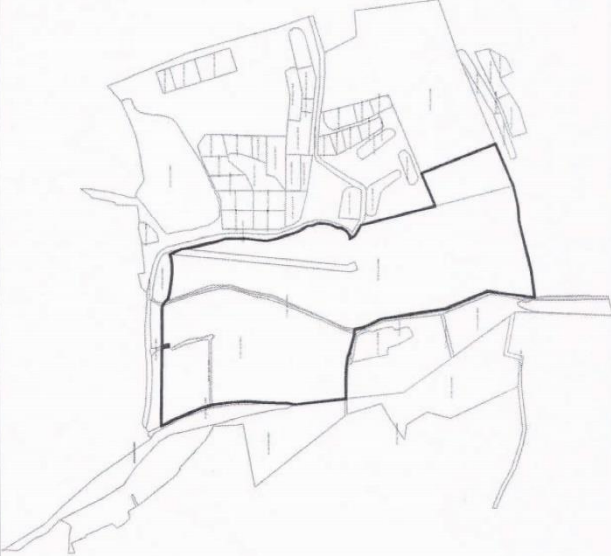
Նկար 2-1.

Նկար 2-2.

[illegible]

Մեծկամսաստեղ		ԻՐԱՂՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՏԱԿԱԳԻԾ		Հաստատում եմ _____ 2023թ.	
Միտքադրման Արժեք Ղազարի		Կոտայքի մարզ, Արթուրյան համայնք, Գյուղ Արամիա		Համայնքի ղեկավար Կ.Տ.	
		Սարգ, համայնք, հասցե			
		Հողատիրության հիմք		անուն ազգանուն, հայրանուն	

Մակերես հա	35.27518	Ստացումը 1:10000	
Ծածկագիր	07-013-0841-0001, 07-013-0820-0001, 07-013-0238-0012, 07-013-0235-0040	Պրակտիկում ընթացող անձ	հաշվառող սկզբնական
Նախատվային նշանակություն	Գյուղատնտեսական	Պրակտիկման վկայականի համար	0465
Գործառնական նշանակություն		Ստորագրություն	
Էլաբորացիա նշանակություն		Իրականացման անձի անվանում	
Էլաբորացիա նշանակություն		Ք443	
		Ստորագրություն	
		Հանձնարարության ամսաթիվ	14.03.2023թ.
		Հանձնարարության կազմակերպիչ	

Էլաբորացիա նշանակություն

Հանձնարարում չի կատարվել, հիմք է ընդունվել էլեկտրոնային քարտեզի տվյալները և կառուցվել հատակագիծ

Նկար 4.

Դասակարգման համար	Հողամասի կոորդինատներ		Գնալից չափեր (մ)	34	4454493.6195	8470268.3546	5.44	65	4454131.3625	8470581.8491	13.20
	X	Y									
6	4454010.8053	8470311.7901	13.45	35	4454493.6195	8470273.7901	2.63	66	4454118.2197	8470583.0683	15.16
7	4454010.8053	8470298.3409	45.75	36	4454496.2413	8470273.9775	15.48	67	4454104.1223	8470588.6467	21.06
8	4454023.0286	8470254.2546	16.57	37	4454511.1635	8470269.8419	103.76	68	4454083.1079	8470587.3342	13.02
9	4454028.3330	8470238.5590	22.85	38	4454510.0998	8470373.5966	14.87	69	4454070.3541	8470584.7090	17.14
10	4454031.5618	8470215.9388	22.66	39	4454502.0123	8470386.0721	5.86	70	4454055.1777	8470576.7342	9.56
11	4454032.9456	8470193.3186	21.26	40	4454497.6426	8470389.9768	4.00	71	4454045.6351	8470576.1937	6.38
12	4454033.8681	8470172.0833	21.00	41	4454495.1457	8470393.1006	15.15	72	4454039.5134	8470574.3917	10.84
13	4454033.8681	8470151.0799	20.34	42	4454491.4002	8470407.7824	29.94	73	4454030.3309	8470568.6254	11.71
14	4454032.4797	8470130.7923	3.01	43	4454486.4063	8470437.3021	17.90	74	4454023.3090	8470559.2551	6.56
15	4454035.4701	8470130.4700	49.59	44	4454484.5336	8470455.1077	26.24	75	4454020.9684	8470553.1284	6.50
16	4454084.7788	8470125.1560	82.47	45	4454484.6896	8470481.3475	17.17	76	4454021.3285	8470546.6413	16.97
17	4454166.7573	8470116.1706	21.43	46	4454486.4063	8470498.4341	10.57	77	4454007.5102	8470556.4887	31.20
18	4454187.7323	8470120.5440	28.84	47	4454489.8396	8470508.4302	33.73	78	4453992.1154	8470583.6298	200.42
19	4454216.5730	8470120.5440	36.28	48	4454458.9296	8470521.9263	29.45	79	4453797.7071	8470632.3524	92.50
20	4454252.8132	8470122.2933	24.29	49	4454429.8884	8470526.8040	28.89	80	4453833.5128	8470717.6437	207.42
21	4454276.9927	8470124.6258	16.03	50	4454401.9365	8470534.1205	35.14	81	4453640.1519	8470792.7185	118.59
22	4454293.0153	8470124.9174	38.20	51	4454367.5772	8470541.4939	22.35	82	4453594.4028	8470683.3039	52.79
23	4454331.1782	8470123.1680	30.98	52	4454346.2191	8470548.0931	8.35	83	4453582.9813	8470631.7611	11.48
24	4454361.8834	8470119.0861	13.48	53	4454338.0199	8470549.6853	22.13	84	4453581.8340	8470620.3341	25.15
25	4454375.2841	8470117.6283	5.47	54	4454315.8878	8470549.5419	24.75	85	4453580.2717	8470595.2294	10.22
26	4454380.5924	8470116.3014	6.02	55	4454291.1611	8470548.5376	31.72	86	4453578.9707	8470585.0965	125.10
27	4454386.4315	8470114.8417	22.29	56	4454259.6757	8470544.6507	10.55	87	4453549.3439	8470463.5534	71.72
28	4454408.0575	8470109.4357	9.38	57	4454249.1617	8470543.8034	15.42	1	4453539.8849	8470392.4624	
29	4454416.5058	8470105.3539	68.18	58	4454233.7523	8470543.3731	4.95	Սառչոտար 1:10000			
30	4454479.5474	8470079.3761	38.05	59	4454228.8787	8470544.2338	17.15	Հաշվատար Ավելարկայան			
31	4454513.3405	8470061.8825	202.36	60	4454212.1792	8470548.1215	20.02	Որակավորում ունեցող անձ			
32	4454511.2235	8470264.2311	14.49	61	4454193.5447	8470555.4380	27.67	Որակավորման վկայականի համար			
33	4454497.1777	8470267.7923	3.60	62	4454166.8256	8470562.6111	16.29	Ստորագրություն			
34	4454493.6195	8470268.3546		63	4454152.0039	8470569.3680	11.93	Հրավերային անձի անվանում			
				64	4454141.5399	8470575.1064	12.21	ՀԱՀՀ			
								Ստորագրություն			
								ամիս			
								հառապագծի			
								վազման			
								14.03.2023թ.			
								Կ.Տ.			

Մասշտաբ 1:10000

Որակավորում ունեցող անձ	Խաչատուր Ավետիսյան
Որակավորման վկայականի համար	0465
Ստորագրություն	
Իրավաբանական անձի անվանում	Ս/Հ Խաչատուր Ավետիսյան
ՀՎՀՀ	23364948
Ստորագրություն	
անվանում	Խաչատուրյան
համարագրի	14.03.2023թ.
լուծման	Ա.Տ.

Նկար 5.

Շերտագրական կտրվածքը ներկայացված է հետևյալ տեսքով (ներքևից-վերև):

ՊԱԼԵՈԳԵՆ-ՆԵՈԳԵՆ

Շերտագրական կտրվածքի մերկացված մասի ամենահին ապարները ներկայացված են ստորին-միջին օլիգոցենի (Շոռադբյուրի շերտախումբ), վերին օլիգոցեն-ստորին միոցենի (Հացավանի կամ խայտաբդետ շերտախումբ), միջին միոցենի (գիպսաաղաբեր շերտախումբ) նստվածքային առաջացումներով, որոնք ներկայացված երկրաբանական քարտեզի սահմաններում չեն մերկանում:

Ստորին-միջին օլիգոցենի (Շոռադբյուրի շերտախումբ): Շերտախումբը կազմող ապարները ներկայացված են հիմնականում բաց շագանակագույն դեղնագորշավուն ավազաքարերով և հազվադեպ՝ ուֆաավազաքարերով: Օլիգոցենի ապարների առավելագույն հզորությունը հասնում է 1100մ-ի:

Վերին օլիգոցեն-ստորին միոցենի (Հացավանի շերտախումբ): Այս շերտախմբի նստվածքներն անկյունային աններդաշնակությամբ, տրանսգրեսիվորեն տեղադրված են ստորին-միջին օլիգոցենի նստվածքների վրա և ներկայացված են մոտ 700մ հզորությամբ հերթափոխվող խայտաբդետ, հիմնականում՝ կարմրավուն կոնգլոմերատներով, ավազաքարերով, կավերով (հաճախ՝ գիպսաբեր):

Միջին միոցենի (գիպսաաղաբեր շերտախումբ): Այս հասակի տերիգեն-հեմոգեն նստվածքային առաջացումները տարածականորեն հարում են վերին օլիգոցեն-ստորին միոցենի նստվածքների տարածման մարզերին և կտրվածքով դեպի վեր աստիճանաբար փոխարինում են վերջիններիս: Հորատանցքերով բացահայտված է շերտախմբի լայն տարածումը Հրազդան և Քասախ գետերի ավազաններում, Արամուսի տեղամասում, Արարատյան իջնածքում և Հոկտեմբերյանի սարավանդում: Ներկայացված է մոտ 1400մ հզորությամբ տերիգեն-հեմոգեն նստվածքային առաջացումներով՝ գիպսաաղաբեր նստվածքներով:

Վերին միոցեն (սարմատի հարկ): Այս հասակի նստվածքներն անկյունային աններդաշնակությամբ տեղադրված են գիպսաաղաբեր շերտախմբի ապարների վրա և տարածաշրջանում հայտնի են «սպիտակավուն» և Հրազդանի շերտախմբեր անվամբ: Շերտախմբի ապարները զգալի աններդաշնակությամբ տեղադրված են գիպսաաղաբեր շերտախմբի վրա և ներկայացված են պեմզամոխրային ավազաքարերով, պեմզային գրավելիթներով, տուֆակոնգլոմերատներով, տուֆաակրոլիթներով, տուֆերով, կավերով, ավազաքարերով, կրային

ավագաքարերով: Այս հասակի նստվածքների ընդհանուր հզորությունը մոտ 1000մ է:

Վերին միոցեն-ստորին պլիոցեն (մեոտիս-պոնտոսի հարկեր, Ողջաբերդի շերտախումբ՝ ստորին մաս): Սարմատի հարկի նստվածքներն էրոզիոն աններդաշնակությամբ ծածկված են հրաբխածին-նստվածքային ապարների հզոր հաստվածքով (600մ և ավելի), որը հայտնի է Ողջաբերդի շերտախումբ անվամբ:

Ստորին պլիոցեն (պոնտ-կիմերիյան, Ողջաբերդի շերտախումբ՝ վերին մաս): Այս հասակն է վերագրվում հրաբխային շերտախմբի վերին մասին, որը վերը նկարագրվածից անջատվում է որոշ ընդմիջումով և առանձին տեղերում թույլ արտահայտված անկյունային աններդաշնակությամբ: Ողջաբերդի շերտախմբի ապարները ծածկվում են վերին պլիոցենի և անտրոպոգենի լավային ծածկոցներով:

Վերին պլիոցեն: Այս հասակի ապարները ներկայացված են հիմնականում հիմքային կազմի լավաների ծածկոցներով, դոլերիտային և օլիվինային բազալտներով, որոնք հավանաբար արտավիժվել են Գեղամա լեռների առանցքային մասի խոշոր ճեղքային հրաբուխներից և տարածվել են Հրազդանի հովիտով ու լեռնաշղթայի լանջերով դեպի հարավ-արևմուտք: Դրանց հզորությունը խիստ փոփոխական է և առանձին տեղերում հասնում է 30-70մ-ի: Ծակումնաբանորեն այս բազալտների հետ են կապված Արամուսի հանքավայրի տեղամասերի, ինչպես նաև տեղամասի բազալտները:

Վերին պլիոցեն-ստորին չորրորդական (Հադիսի շերտախումբ): Այս հասակի առաջացումները հիմնականում ներկայացված են սպիտակավուն թթու կազմի պեոլիտ-պեմզային ավազների ազլոմերատային (Չարենցավան-Ջրաբերի հոսք՝ ռիոլիտներ, օբսիդիաններ, պեոլիտներ), բազալտային և անդեզիտաբազալտային կազմերի լավային հոսքերով: Այս հրաբխային առաջացումները հանդիսանում են Հատիս և Գուրանասար հրաբուխների գործունեության արգասիքները: Այս առաջացումների հետ է ծագումնաբանորեն կապված երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող Հարավ-արևմտյան տեղամասը:

Ստորին չորրորդականին են վերագրվում բազալտները և անդեզիտաբազալտները, որոնք հիմնականում ծածկված են ավելի երիտասարդ լավային ծածկոցներով: Միայն տեղ-տեղ երևում են դրանց ոչ մեծ ելքերը:

Միջին չորրորդականին են վերագրվում տարածաշրջանում լայն տարածում ունեցող երևան-լենինականյան տիպի հրաբխային տուֆերի (իգնիմբրիտների)

հոսքերը և ծածկոցները: Որոշ տեղերում դրանք տեղադրված են անմիջապես դուրսից: Բազալտների լվացված մակերևույթի վրա:

Վերին չորրորդական-ժամանակակից անդեզիտաբազալտ-անդեզիտային լավաների հսկայական ծածկոցներ են առաջացնում Գեղամա լեռների հյուսիսային հաստվածքում: Տեղ-տեղ էլ դրանց նեղ լեզվակները խուժում են Հրազդանի կիրճը և զբաղեցնում են ամենացածր դիրքը:

Ժամանակակից առաջացումները լայն տարածում ունեն գետահովիտներում, լեռնալանջերի հարթեցված մասերում, ներկայացված են ալյուվիալ-պրոյուվիալ (ավազազլաքարային, կոպճային) և դելյուվիալ (ավազակավային, ավազախճային) նստվածքներով:

Ալյուվիալ-պրոյուվիալ նստվածքները հարում են ժամանակակից գետերի հունային և վերհունային դարավանդներին, ներկայացված են վատ տեսակավորված գլաքարերով և ավազախճային նստվածքներով: Ալյուվիալ առաջացումների հզորությունը 10-20մ է:

Դելյուվիալ առաջացումները կուտակված են հիմնականում լեռնալանջերին, ներկայացված են տարբեր, հիմնականում լավային ապարների բեկորներով, ավազա-կավային, ավազախճային թափվածքներով և նստվածքներով:

Արամուսի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասի բազալտների հաստվածքը ծագումնաբանորեն հարում է Կոտայքի սարավանդի վերին պլիոցենի լավային ծածկոցին:

Տեղամասի շրջանում սարավանդի ռելիեֆը հարթ-բլրակային է, աննշան թեքությամբ դեպի հյուսիս-հյուսիս-արևելք, գոգավոր և գուրկ է անտառային ծածկոցից:

Երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող տեղամասի տարածքը հարավից հյուսիս ձգվում է մոտ 1020մ՝ 435մ առավելագույն լայնությամբ: Հայցվող տեղամասի երկրաբանական կառուցվածքը համանման է Արամուսի բազալտների հանքավայրի այլ տեղամասերին: Ըստ ֆոնդային քարտեզագրական և տեքստային նյութերի վերլուծության արդյունքների՝ Հարավ-արևմտյան տեղամասի երկրաբանական կառուցվածքում մասնակցում են հետևյալ առաջացումները.

✓ ալյուվիալ-դելյուվիալ առաջացումներով, բազալտների տարաչափ բեկորներով, ավազի և խճի խառնուրդով ներկայացված ժամանակակից

առաջացումներ: Հարակից բացահանքերի դիտարկման տվյալներով այս առաջացումների հզորությունը հասնում է 2-3մ-ի;

✓ 3.5-12մ հզորությամբ վերին պլիոցենի դոլերիտային բազալտները;

✓ ստորին պլիոցենի անդեզիտային, անդեզիտաբազալտային, անդեզիտադալիտային կազմի և դոլերիտային բազալտների լավային հոսքերը և դրանց հրաբխային խարամները: Հրաբխային հաստվածքի ընդհանուր հզորությունը հասնում է 400մ-ի: Այս հաստվածքի հետ է կապված տեղամասի օգտակար հանածո;

✓ միջին նեոպլեյստոցենյան երևան-լենինականի տիպի հրաբխային տուֆերը, որոնց հզորությունը տատանվում է 2.5-4.5մ սահմաններում: Առանձին հատվածներում այս տուֆերի հզորությունը խիստ նվազ է՝ 0.5-1մ, ինչը պայմանավորված է շինարարական նպատակներով տեղական բնակչության կողմից դրանց արդյունահանմամբ:

Տեղամասի երկրաբանական կառուցվածքը արտացոլված է գծագրական հավելված 2-ի սխեմատիկ երկրաբանական քարտեզում:

Օգտակար հանածո հանդիսացող ստորին պլիցենի բազալտային-անդեզիտաբազալտային ապարները հիմնականում մանրա-միջահատիկ, ճեղքավորված, ծակոտկեն, առանձին միջակայքերում խոշորածակոտկեն, մոխրագույն և մուգ մոխրագույն են: Հաստվածքը խախտված է տարբեր բնույթի և համակարգերի (թեք և մերձհորիզոնական) ճեղքերով, որոնք կապված են լավայի սառեցման պայմաններից, նորագույն տեկտոնական շարժումների և հիմնատակող Շոռաղբյուրի հաստվածքի գիպսաաղաբեր կավերի պլաստիկ դեֆորմացիաների ինտենսիվությամբ: Տեկտոնական ծագման ճեղքերը մեծ տարածում ունեն և հաճախ համընկնում են անջատման ճեղքերին: Այս տարաբնույթ ճեղքերի հատումներով է պայմանավորված տեղամասը կազմող բազալտների մեծաբեկորային («ներքնակա-նման») և անորոշ-սյունաձև անջատումները:

Համաձայն ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարի 2021 թվականի օգոստոսի 11-ի N06-Ն հրամանի հավելված 2-ի հրահանգի աղյուսակ 1-ի հայցվող տեղամասը վերագրվում են 1բ խմբին՝ հորիզոնական կամ սակավաթեք տեղադրմամբ շերտաձև մարմիններ՝ տեկտոնական գործընթացներով չխախտված կամ թույլ խախտված:

▪ **Նախատեսվող գործունեության բնութագիրը**

Հարավ-արևմտյան տեղամասի երկրաբանահետախուզական աշխատանքները նախատեսվում է իրականացնել երկրաբանահանությային, մերկացման և փորձնական բացահանքի անցման, սյունակային հորատման, փաստագրման և նմուշարկման աշխատանքների համալիրով:

Համաձայն ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարի 2021 թվականի օգոստոսի 11-ի N06-Ն հրամանի հավելված 2-ի հրահանգի աղյուսակ 1-ի հայցվող տեղամասը վերագրվում են 1բ խմբին՝ հորիզոնական կամ սակավաթեք տեղադրմամբ շերտաձև մարմիններ՝ տեկտոնական գործընթացներով չխախտված կամ թույլ խախտված:

Այս խմբի հանքավայրերի համար նախատեսված է հետախուզական ցանցի խտության վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1.

Հանքավայրերը			Փորվածքների միջև հեռավորությունները (մ)՝ պաշարների կարգերի ստորաբաժանման համար		
Խմբեր	Ենթախմբերը	Երկրաբանական կառուցվածքի հայտանիշները	A	B	C
1	1բ	Հորիզոնական կամ սակավաթեք տեղադրմամբ շերտաձև մարմիններ՝ տեկտոնական գործընթացներով չխախտված կամ թույլ խախտված	100-200	200-300	300-400

Հաշվի առնելով տեղանքի ռելիեֆի ու դրա ուղղությամբ մեղմաթեք անկմամբ օգտակար հանածոյի մարմնի տեղադրման պայմանները, ինչպես նաև տեղամասի հետագա շահագործման լեռնատեխնիկական պայմանները, B կարգով օգտակար հանածոյի պաշարների եզրագծման համար հետախուզական ցանցի խտությունը պաշարների եզրագծման համար ընդունվել է 155-ից 270մ:

Նախապատրաստական շրջան, ծրագրի կազմում,

կազմակերպում և լուծարում

Մինչև նախագծա-նախահաշվային փաստաթղթերի կազմելը, անհրաժեշտ է ծանոթանալ ֆոնդային և հրատարակված նյութերին, ինչպես նաև գործող հրահանգներին և ԳՈՍ-երին:

Կատարողների աշխատանքի ծախսը կազմում է.

I կարգի երկրաբան - 1 մարդ - 0.5 ամիս

տեխնիկ-երկրաբան - 1 մարդ - 0.5 ամիս:

Ընդամենը՝ - 2 մարդ - 1 ամիս:

Նախագծի կազմում.

I կարգի երկրաբան - 1 մարդ - 0.5 ամիս

տեխնիկ-երկրաբան - 1 մարդ - 0.5 ամիս:

Ընդամենը՝ - 2 մարդ - 1 ամիս:

Կազմակերպում և լուծարում

Հանաձայն “Инструкция по составлению проектов и смет на геолого – разведочные работы” հրահանգի պահանջների, աշխատանքների կազմակերպման ծախսերը կազմում են դաշտային աշխատանքների նախահաշվային արժեքի 1%-ը:

Դաշտային աշխատանքների ավարտից հետո նախատեսվում են լուծարման աշխատանքներ, որոնց ծախսերը կազմում են դաշտային աշխատանքների արժեքի 0.8%-ը:

Երկրաբանահանույթային աշխատանքներ

Հայցվող տարածքի կոորդինատները որոշվել են տեղանքում սերտիֆիկացված GPS սարքի կիրառմամբ ըստ WGS-84 ARMREF 02 համակարգի՝ կատարելով նաև տեղորոշիչ կապակցում դաշտային պայմաններում ավտոճանապարհի և Ձորաղբյուր լեռան (գեոդեզիական կետ) հետ:

Երևակման տարածքի երկրաբանական կառուցվածքի ճշտման, քարտեզագրման նպատակով նախատեսվում է շուրջ 35.27հա մակերեսով տարածքում կատարել երկրաբանահանույթային աշխատանքներ: Երևակման երկրաբանական քարտեզի կազմման համար անհրաժեշտ երկրաբանական երթուղիների ընդհանուր երկարությունը կկազմի մոտ 10կմ:

Մեխանիկական սյունակային հորատում

Հորատման աշխատանքները կիրականացվեն սյունակային հորատման ուղղաձիգ հորատանցքերի հորատման միջոցով: Հորատումը կկատարվի կարծր

համաձուլվածքային թագիկներով՝ 112- 96 մմ տրամագծով: Նախատեսվում է հորատել մինչև 25 մետր խորության 16 հորատանցքեր 400.0 մետր ընդհանուր ծավալով, հորատահանուկի նվազագույն ելքը՝ 80%: Հորատանցքերի խորությունները որոշելիս հաշվի են առնվել տեղամասին հարող այլ հանքավայրերի երկրաբանական տվյալները:

Հորատվող ապարները համապատասխանում են հետևյալ կարգերին:

- ժամանակակից դելյուվիալ առաջացումներ – IV կարգ,
- տուֆեր, հողմահարված, ճաքճքված բազալտներ – VII կարգ,
- թարմ բազալտներ, դոլերիտային բազալտներ – IX կարգ:

Հորատման ծավալը ըստ հորատանցքերի և ապարների ամրության բաշխվում է հետևյալ կերպ (աղյուսակ 1).

Աղյուսակ 1.

Հորատանցքի համարը	Նախագծային խորությունը	Ապարների կարգը		
		IV	VII	IX
1	2	3	4	5
Հորատանցք թիվ 1	25մ	0.5մ	3.5մ	21մ
Հորատանցք թիվ 2	25մ	1.0մ	4.0մ	20մ
Հորատանցք թիվ 3	25մ	0.5մ	3.0մ	21.5մ
Հորատանցք թիվ 4	25մ	1.0մ	-	24մ
Հորատանցք թիվ 5	25մ	1.5մ	-	23.5մ
Հորատանցք թիվ 6	25մ	1.5մ	-	23.5մ
Հորատանցք թիվ 7	25մ	1.0մ	-	24մ, որից մոտ 4մ դոլերի- տային բազալտ
Հորատանցք թիվ 8	25մ	1.0մ	-	24մ, որից մոտ 4մ դոլերի- տային բազալտ
Հորատանցք թիվ 9	25մ	1.5մ	-	23.5մ
1	2	3	4	5
Հորատանցք թիվ 10	25մ	1.5մ	-	23.5մ
Հորատանցք թիվ 11	25մ	1.0մ	-	24մ, որից մոտ 2մ դոլերի- տային բազալտ
Հորատանցք թիվ 12	25մ	1.5մ	-	23.5մ
Հորատանցք թիվ 13	25մ	1.0մ	-	24մ, որից մոտ 5մ դոլերի- տային բազալտ
Հորատանցք թիվ 14	25մ	2.0մ	-	23մ

Հորատանցք թիվ 15	25մ	1.5մ	-	23.5մ
Հորատանցք թիվ 16	25մ	1.0մ	-	24մ
Ընդամենը	400մ	19.0մ	10.5մ	370.5մ

Հորատող հաստոցի տեղակայում և տեղահանում

Նախատեսվում է 1-ին խմբի 16 հորատանցքերի հորատում ՈԻԿԲ 50Մ տիպի ինքնագնաց հաստոցով: Նախատեսվում է հորատող հաստոցի 16 տեղակայում և տեղահանում:

Լեռնային փորվածքների փաստագրում

Մանրամասն երկրաբանական փաստագրման ենթակա են հորատանցքերի հորատահանուկը և փորձնական բացահանքը: Երկրաբանական փաստագրման աշխատանքները նախատեսվում են կատարվել 1:100 մասշտաբով: Այդ աշխատանքների ծավալները հետևյալն են ըստ տեսակների

- հորատահանուկի փաստագրում – 400.0մ
- փորձնական բացահանք - 36.0մ:

Նմուշարկում

Բազալտները նախատեսվում է ուսումնասիրել որպես երեսապատման նյութ և շինարարական խճի ու ավազի արտադրման հումք:

Նմուշարկումն իրականացվելու է հորատանցքերի հորատահանուկից և բացահանքից:

Օգտակար հանածոյի ֆիզիկամեխանիկական հատկությունները որոշելու նպատակով նախատեսվում է.

- հորատանցքերը նմուշարկել ընդհատվող տիրույթներով, հորատահանուկի նմուշների սեկցիայի երկարությունը մինչև 5մ: Հանուկային նմուշների ընդհանուր քանակը կկազմի 40 նմուշ (200.0մ);

- մենաքարերի վերցնում փորձնական բացահանքից 2 հատ:

Քիմիական կազմը որոշելու նպատակով նախատեսվում է վերցնել 2 նմուշ, քարաբանական կազմի ուսումնասիրման նպատակով՝ 2 նմուշ:

Կկազմվի նաև 1 համախառը նմուշ բազալտներից՝ ավազի և խճի ստացման լաբորատոր ուսումնասիրության համար:

Լաբորատոր ուսումնասիրություններ

Բազալտների քիմիական կազմը կորոշվի ըստ 2 նմուշների անալիզի: Ֆիզիկամեխանիկական հատկանիշները կուսումնասիրվեն 40 հորատահանուկային նմուշներով և 2 մենաքարով: Հորատահանուկային նմուշներից 20-ը կենթարկվեն փորձարկումների լրիվ ծրագրով, իսկ 20-ը՝ կրճատ:

Քարաբանական և միներալոգական ուսումնասիրությունները կկատարվեն 2 հոկուկների միջոցով:

Բազալտները որպես խճի հումք ուսումնասիրելու նպատակով լաբորատոր հետազոտման կենթարկվի փորձնական բացահանքից արդյունահանված քարաբանական նյութը:

Լաբորատոր ուսումնասիրությունները և նմուշների ֆիզիկամեխանիկական փորձարկումները նախատեսվում են կատարել համապատասխան մասնագիտացված լաբորատորիայում:

Փորձնական հանույթ

Լեռնային զանգվածից պիտանի բլոկների ելքի տոկոսի որոշման համար նախատեսվում է տեղամասի սահմաններում փորձնական բացահանքի անցում՝ $25.0 \times 4.5 \times 2.0 = 225 \text{մ}^3$ ծավալով, որից 81մ^3 դեյյովիալ առաջացումներից ու հողմնահարված ապարներից (հողաբուսական շերտ և կավավազային-ավազակավային առաջացումներ բազալտների բեկորների խառնուրդով) և 144մ^3 չհողմնահարված, թարմ ապարներից: Վերջիններից կկատարվի փորձնական հանույթ պիտանի բլոկների ելքի որոշման համար:

Այս աշխատանքները կկատարվեն մեխանիկական հարատասեպային եղանակով, օգտագործելով բուլդոզեր և էքսկավատոր:

Աշխատանքների ընթացքում կատարված ծախսերի և վերջնարտադրանքի քանակի մասին ստացված տվյալները հիմք կհանդիսանան հանքավայրի արդյունաբերական գնահատման կազմման համար:

Աշխատանքների ընթացքում կատարված ծախսերի և վերջնարտադրանքի քանակի մասին ստացված տվյալները հիմք կհանդիսանան հանքավայրի արդյունաբերական գնահատման կազմման համար:

Տոպո-մարկշեյդերական աշխատանքներ

Նախատեսվում է կատարել 1:2000 մասշտաբի տոպոգրաֆիական հանույթ 35.27հա մակերեսով տարածքում, բոլոր հետախուզական փորվածքների, ապարների սահմանների, փորձնական բացահանքի գործիքային տեղադրմամբ տոպո հիմքի վրա:

Բնժեներակրաբանական և հիդրոերկրաբանական ուսումնասիրություններ

Երկրաբանահետախուզական և հիդրոերկրաբանական պայմանների ուսումնասիրման նպատակով նախատեսվում են համապատասխան դիտարկումներ փորձնական հանույթի և հորատանցքերի անցման ընթացքում: Անհրաժեշտության դեպքում հիդրոերկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով կկնքվի պայմանագիր մասնագիտացված կազմակերպության հետ:

Օգտակար հանածոի ռադիոմետրական ուսումնասիրություններ

Օգտակար հանածոի ճառագայթահիգիենիկ հատկությունները պարզաբանելու համար դաշտային աշխատանքների ընթացքում նախատեսվում է կատարել ռադիոմետրիական չափումներ հանքավայրի ամբողջ տարածքում ռադիոմետրիական չափիչ սարքի միջոցով:

Հաշվետվության կազմման աշխատանոցային աշխատանքներ

Արամուսի բազալտի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասի տարածքում երկրաբանահետախուզական աշխատանքների և օգտակար հանածոի լաբորատոր ուսումնասիրությունների ավարտից հետո կկատարվեն աշխատանոցային աշխատանքներ, որի ընթացքում.

- կամփոփվեն և կհամակարգվեն դաշտային փաստացի երկրաբանական նյութերը, լաբորատոր ուսումնասիրությունների արդյունքները,
- կտրվի տեղամասի երկրաբանատնտեսագիտական գնահատականը,
- կկատարվի օգտակար հանածոի պաշարների հաշվարկը,
- կկազմվի երկրաբանական հաշվետվություն՝ տեղամասի երկրաբանատնտեսական գնահատմամբ և պաշարների հաշվարկմամբ:

Կազմված հաշվետվությունը կներկայացվի ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության համապատասխան մասնագիտական ստորաբաժանման դիտարկմանը:

Երկրաբանահետախուզական աշխատանքների իրականացման համար անհրաժեշտ բեռների և ուղևորների փոխադրումը կկատարվի ասֆալտապատ և հողածածկ ճանապարհներով:

Տրանսպորտային ծախսերն ընդունվում են դաշտային աշխատանքների նախահաշվային արժեքի 10%-ի չափով:

Հաշվետվության կազմման աշխատանոցային աշխատանքներ

Արամուսի բազալտի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասի տարածքում երկրաբանահետախուզական աշխատանքների և օգտակար հանածոյի լաբորատոր ուսումնասիրությունների ավարտից հետո կկատարվեն աշխատանոցային աշխատանքներ, որի ընթացքում.

- կամփոփվեն և կհամակարգվեն դաշտային փաստացի երկրաբանական նյութերը, լաբորատոր ուսումնասիրությունների արդյունքները,
- կտրվի տեղամասի երկրաբանատնտեսագիտական գնահատականը,
- կկատարվի օգտակար հանածոյի պաշարների հաշվարկը,
- կկազմվի երկրաբանական հաշվետվություն՝ տեղամասի երկրաբանատնտեսական գնահատմամբ և պաշարների հաշվարկմամբ:

Կազմված հաշվետվությունը կներկայացվի ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության համապատասխան մասնագիտական ստորաբաժանման դիտարկմանը:

Հորատման հարթակների և ճանապարհների շինարարություն

Հաշվի առնելով ուսումնասիրվող տարածքի ռելիեֆը, հորատման հարթակներ կառուցվելու են 7 հորատանցքերի համար: Հարթակների չափերը ընդունվում են 4x10մ: Հարթակների տարածքից հեռացվելու է շուրջ 420մ³ դելյուվիալ-բեկորային առաջացումներ:

Աշխատանքների ժամանակ օգտագործվելու են արդեն իսկ գոյություն ունեցող դաշտամիջյան ճանապարհները, նախագծով նոր ճանապարհների շինարարություն չի նախատեսվում:

Հետախուզական աշխատանքներից հետո կատարվելու է հորատման հարթակների ռեկուլտիվացիա:

▪ ***Նախագծման նորմատիվ-իրավական հենքը***

Երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատման հայտը կազմելիս ընկերությունն առաջնորդվել է բնապահպանական օրենսդրության պահանջներով, որոնք ամրագրված են հետևյալ իրավական ակտերում.

– ՀՀ Ընդերքի մասին օրենսգիրք (ՀՕ-280, 28.11.2011թ.), որով սահմանվում են ՀՀ տարածքում ընդերքօգտագործման սկզբունքներն ու կարգը, կարգավորվում են ընդերքն օգտագործելիս բնությունը և շրջակա միջավայրը վնասակար ազդեցություններից պաշտպանության, աշխատանքների կատարման անվտանգության ապահովման, ինչպես նաև ընդերքօգտագործման ընթացքում պետության և անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հետ կապված հարաբերությունները:

– ՀՀ Հողային օրենսգիրք (ՀՕ-185, 02.05.2001թ.), որը սահմանում է հողային հարաբերությունների պետական կարգավորման կատարելագործման, հողի տնտեսավարման տարբեր կազմակերպական-իրավական ձևերի զարգացման, հողերի բերրիության, հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացման, մարդկանց կյանքի ու առողջության համար բարենպաստ շրջակա միջավայրի պահպանման և բարելավման, հողի նկատմամբ իրավունքների պաշտպանության իրավական հիմքերը:

– ՀՀ Ջրային օրենսգիրք (ՀՕ-373, 04.06.2002թ.), որով կարգավորվում են ջրային ռեսուրսների և ջրային համակարգերի, այդ թվում՝ ջրամատակարարման, ջրահեռացման համակարգերի տնօրինման, տիրապետման, օգտագործման և պահպանման ոլորտում ծագող հարաբերությունները:

– ՀՀ Անտառային օրենսգիրք (ՀՕ-211, 24.10.2005թ.), որը կարգավորում է ՀՀ անտառների և անտառային հողերի կայուն կառավարման՝ պահպանության, պաշտպանության, վերականգնման, անտառապատման և արդյունավետ

օգտագործման, ինչպես նաև անտառների հաշվառման, մոնիթորինգի, վերահսկողության և անտառային հողերի հետ կապված հարաբերությունները:

– «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-22, 23.11.1999թ.), որը սահմանում է պետական քաղաքականությունը բնական բուսական աշխարհի գիտականորեն հիմնավորված պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության բնագավառում:

– «Կենդանական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-52, 03.04.2000թ.), որը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում կենդանական աշխարհի վայրի տեսակների պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականությունը:

– «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-121, 11.10.1994թ.), որի առարկան մթնոլորտային օդի մաքրության ապահովման, մթնոլորտային օդի վրա վնասակար ներգործությունների նվազեցման ու կանխման բնագավառում հասարակական հարաբերությունների կարգավորումն է:

– «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-211, 27.11.2006թ.), որը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետության բնության հատուկ պահպանվող տարածքների՝ որպես բնապահպանական, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, կրթական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, ռեկրեացիոն արժեք ներկայացնող էկոհամակարգերի, բնության համալիրների ու առանձին օբյեկտների բնականոն զարգացման, վերականգնման, պահպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականության իրավական հիմունքները:

– «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-110, 21.06.2014թ.), որը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետությունում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատումների, շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության պետական փորձաքննության ոլորտի հասարակական հարաբերությունները:

– «Թափոնների մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-159-Ն, 24.11.2004թ.), որը կարգավորում է թափոնների հավաքման, փոխադրման, պահման, մշակման, օգտահանման, հեռացման, ծավալների կրճատման և դրանց հետ կապված այլ հարաբերությունների, ինչպես նաև մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի

վրա բացասական ազդեցության կանխարգելման իրավական և տնտեսական հիմքերը:

- ՀՀ կառավարության 14.12.2017թ.-ի թիվ 1643-Ն որոշում, որը կիրառվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում խախտված հողերի հաշվառման, հողաշինարարական, քարտեզագրման, կանխատեսվող ու իրականացման ենթակա ռեկուլտիվացման աշխատանքների նախագծման, ռեկուլտիվացման, ռեկուլտիվացված հողերի նպատակային նշանակության ուղղությունների որոշման, ինչպես նաև նպատակային ու գործառական նշանակությանը համապատասխան՝ դրանց հետագա օգտագործման ժամանակ:

- ՀՀ կառավարության 14.08.2014թ.-ի N781-Ն որոշում, որը սահմանում է սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության և բնական պայմաններում վերարտադրության նպատակով դրանց օգտագործման ընթացակարգը:

- ՀՀ կառավարության 22.02.2018թ.-ի N191-Ն որոշում, որը սահմանում է ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող մշտադիտարկումների իրականացման պահանջների, ինչպես նաև արդյունքների վերաբերյալ հաշվետվությունները ներկայացնելու կարգը:

- ՀՀ կառավարության 02.11.2017թ.-ի N1404-Ն որոշում, որով սահմանվել են հողի բերրի շերտի հանման նորմերի որոշմանը և պակաս արդյունավետ հողերի բարելավման համար հողի բերրի շերտի պահպանմանն ու օգտագործմանը ներկայացվող պահանջները:

- ՀՀ կառավարության 21.10.2021թ.-ի N1733-Ն որոշում, որով սահմանվել է շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխի օգտագործման և հատկացումների չափերի հաշվարկման կարգը,

- ՀՀ կառավարության 29.01.2010թ.-ի N71-Ն որոշում, որով հաստատվել է ՀՀ կենդանիների Կարմիր գիրքը,

- ՀՀ կառավարության 29.01.2010թ.-ի N72-Ն որոշում, որով հաստատվել է ՀՀ բույսերի Կարմիր գիրքը,

- ՀՀ կառավարության 2008 թվականի օգոստոսի 14-ի N 967-Ն որոշում, որով հաստատվել է ՀՀ բնության հուշարձանների ցանկը ըստ տեսակների և տեղադիրքի:

– ՀՀ կառավարության 18.08.2021թ.-ի N 1352-Ն որոշում, որով կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգրքի 69-րդ հոդվածով սահմանված շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխին Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված ընդերքօգտագործողների կողմից Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգրքի 3-րդ հոդվածով սահմանված ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների՝ նախահաշվային արժեքների հաշվարկման և վերահաշվարկման կարգի հետ կապված իրավահարաբերությունները:

– ՀՀ բնապահպանության նախարարի 26.10.2006թ.-ի N 342-Ն հրաման, որով հաստատվել է այստանի Հանրապետության տարածքում գոյացող արտադրության (այդ թվում՝ ընդերքօգտագործման) և սպառման թափոնների ցանկը:

– ՀՀ կառավարության 15.06.2017թ.-ի N676-Ն որոշում, որով հաստատվել են ընդերքօգտագործման թափոնների կառավարման և վերամշակման պլանների օրինակելի ձևերը:

– ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարի 25.10.2022թ.-ի N369-Ն հրաման, որով հաստատվել են շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման դրույթների կիրարկման ուղեցույցները:

– ՀՀ առողջապահության նախարարի 17.05.2006թ.-ի N533-Ն հրաման, որով հաստատվում են աշխատատեղերում, բնակելի և հասարակական շենքերում թրթռման հիգիենիկ նորմերը:

2. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

2.1 Ռելիեֆ, երկրաձևաբանություն, սողանքներ, սեյսմիկ բնութագիր

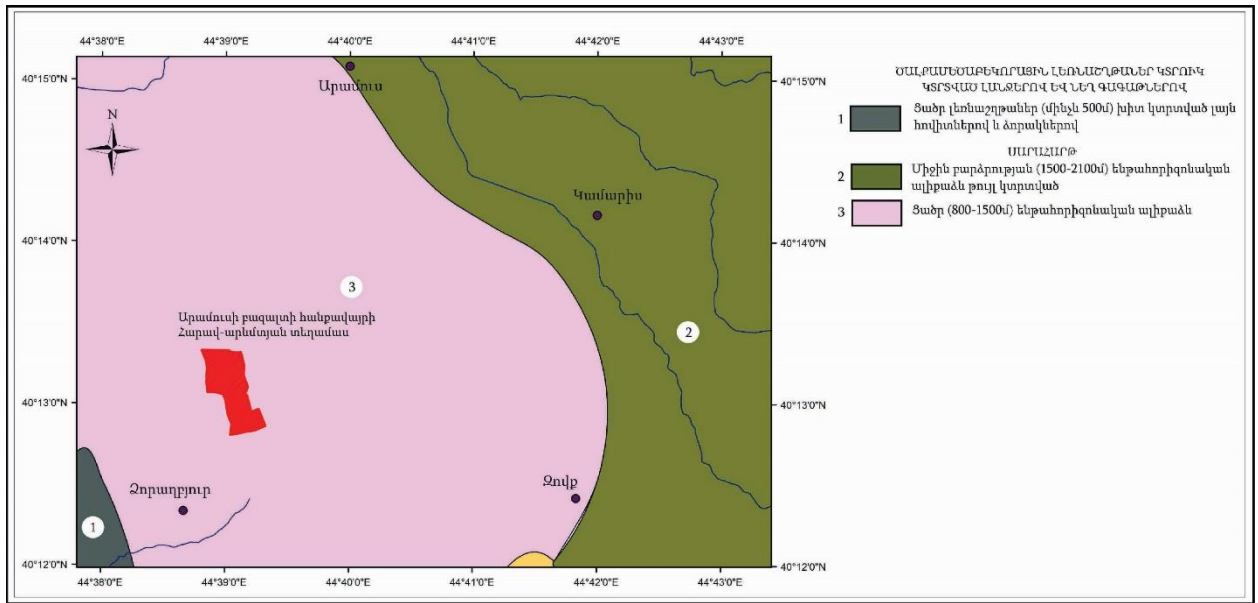
Արամուսի բազալտների հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասը լեռնագրական տեսակետից տեղամասի տարածաշրջանը հարում է Հայկական հրաբխային բարձրավանդակի Արագած-Սյունիքի ենթամարզի Արագածի լեռնազանգվածի արևելյան եզրամասում տարածված Կոտայքի հրաբխային սարավանդին, որը հյուսիս-արևելքում եզրավորվում է Գեղամա լեռներով (լ. Աժդահակ, 3598մ) և Ողջաբերդի լեռնաբազուկով, հյուսիսում՝ Հատիս (2528մ) և Գութանասար (2299մ) լեռնազանգվածներով, իսկ հարավում՝ Նորքի սարավանդով:

Կոտայքի (Քանաքեռի) հրաբխային սարահարթը բլրային ռելիեֆով տարածք է՝ կտրտված բազմաթիվ ձորակներով և սարավանդային խոր գետահովիտներով: Սարահարթը տարածվում է Հրազդան գետի միջին հոսանքի ձախափնյա մասից մինչև Գեղամա լեռների արևմտյան ստորոտները: Հարավ-արևմուտքում Կոտայքի սարահարթը աստիճանաբար ցածրանալով ձուլվում է Արարատյան դաշտին, արևելքում առաջացնում է Ավանի գոգավորությունը, ապա Գետառ և Ջրվեժ գետերի ջրբաժանը: Ունի դեպի արևմուտք և հարավ-արևմուտք ընդհանուր թեքություն, 1200-1500մ բարձրություն, թույլ մասնատված, լավային ալիքավոր մակերևույթ: Տեղ-տեղ բաժրանում են 50-60մ հարաբերական բարձրությամբ մնացորդային բլրակներ և խարամային կոներ:

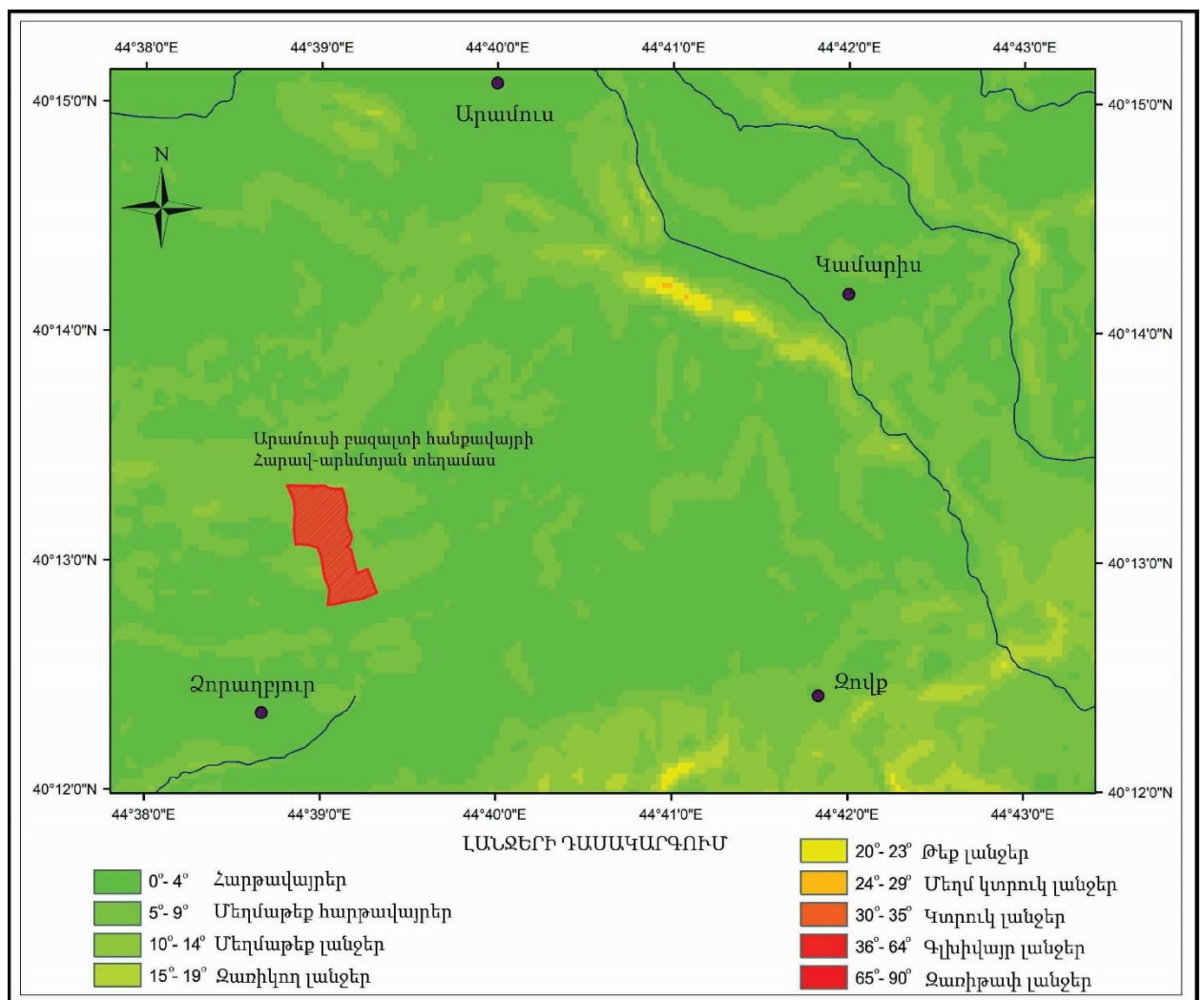
Արևմուտքից՝ Պտղնի գյուղի մոտակայքից անցնում է բազալտներով և տուֆերով կազմված բլրակների մի շղթա: Նմանատիպ բլրակների շղթա է ձգվում Արամուս գյուղի շրջանում հարավ-արևելյան ուղղությամբ: Ուսումնասիրվող շրջանի բացարձակ նիշերը տատանվում են 1400մ-ից մինչև 2000մ:

Լեռնազանգվածների թեք ու անտառագուրկ լանջերը կտրտված են հեղեղատներով ու ոչ խորը գետահովիտներով: Շրջանի տարածքի մեծ մասում տեղանքի թեքությունները 8°-ից չեն անցնում:

Շրջանի լեռների երկրաձևաբանական և լանջերի թեքության սխեմատիկ քարտեզները ներկայացված են ստորև նկար 6-7-ում:

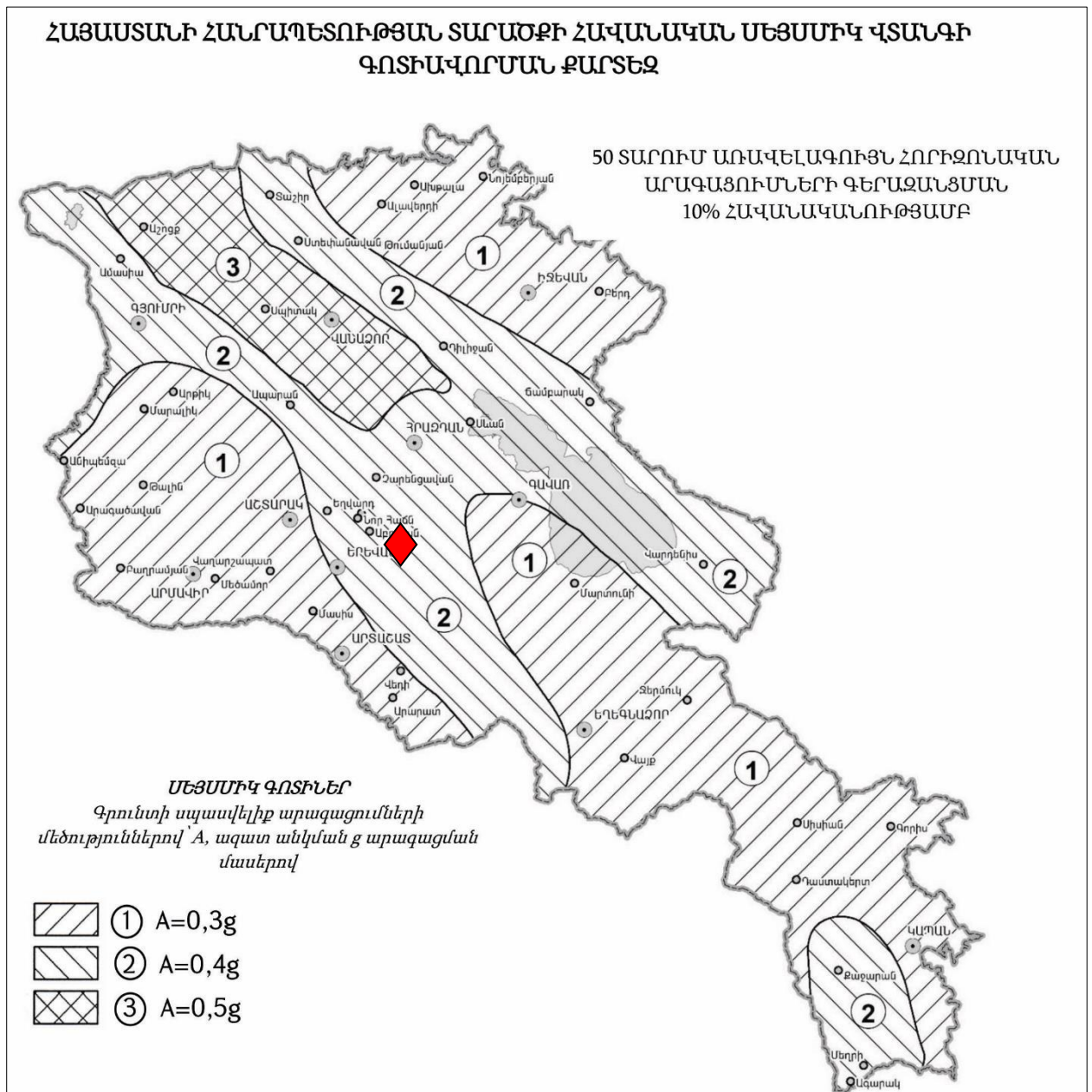

Նկար 3.

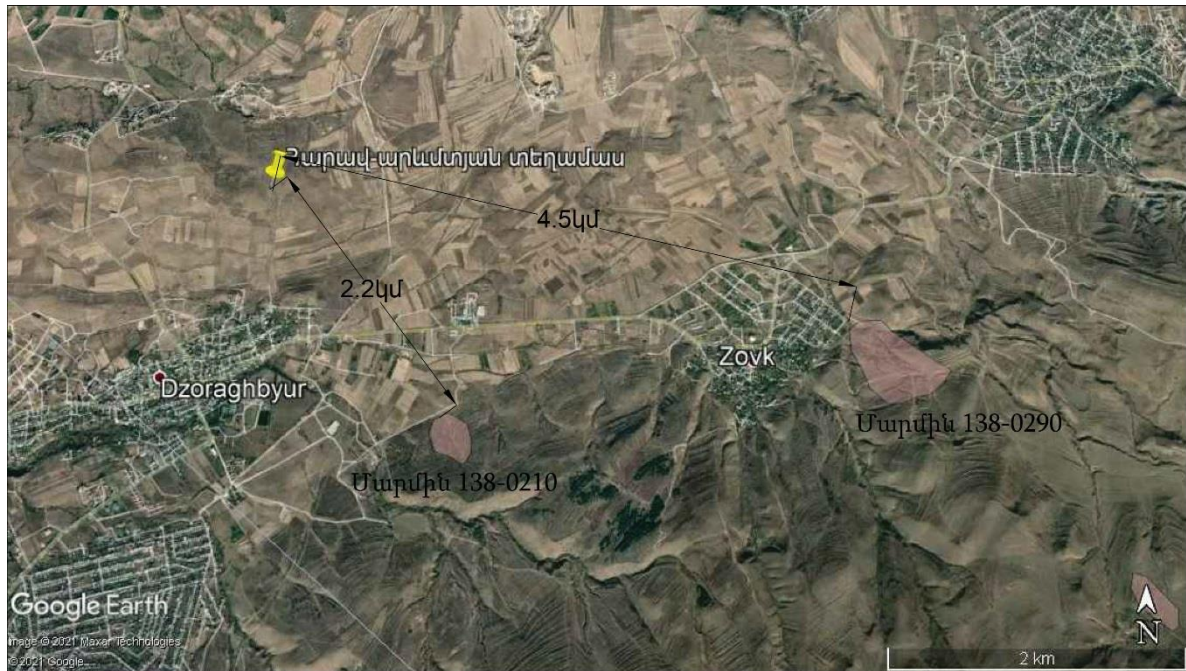
Նկար 4.

Ըստ ՀՀ քաղաքաշինության կոմիտեի նախագահի 2020 թվականի դեկտեմբերի 28-ի «Երկրաշարժադիմացկուն շինարարություն. նախագծման նորմեր» N102-Ն հրամանի՝ Հարավ-արևմտյան տարածքը գտնվում է 2-րդ սեյսմիկ գոտում, որին բնորոշ է 0.4g կամ 400սմ/վրկ² գրունտի հորիզոնական արագացման մեծություն (նկար 8):

Նկար 8.

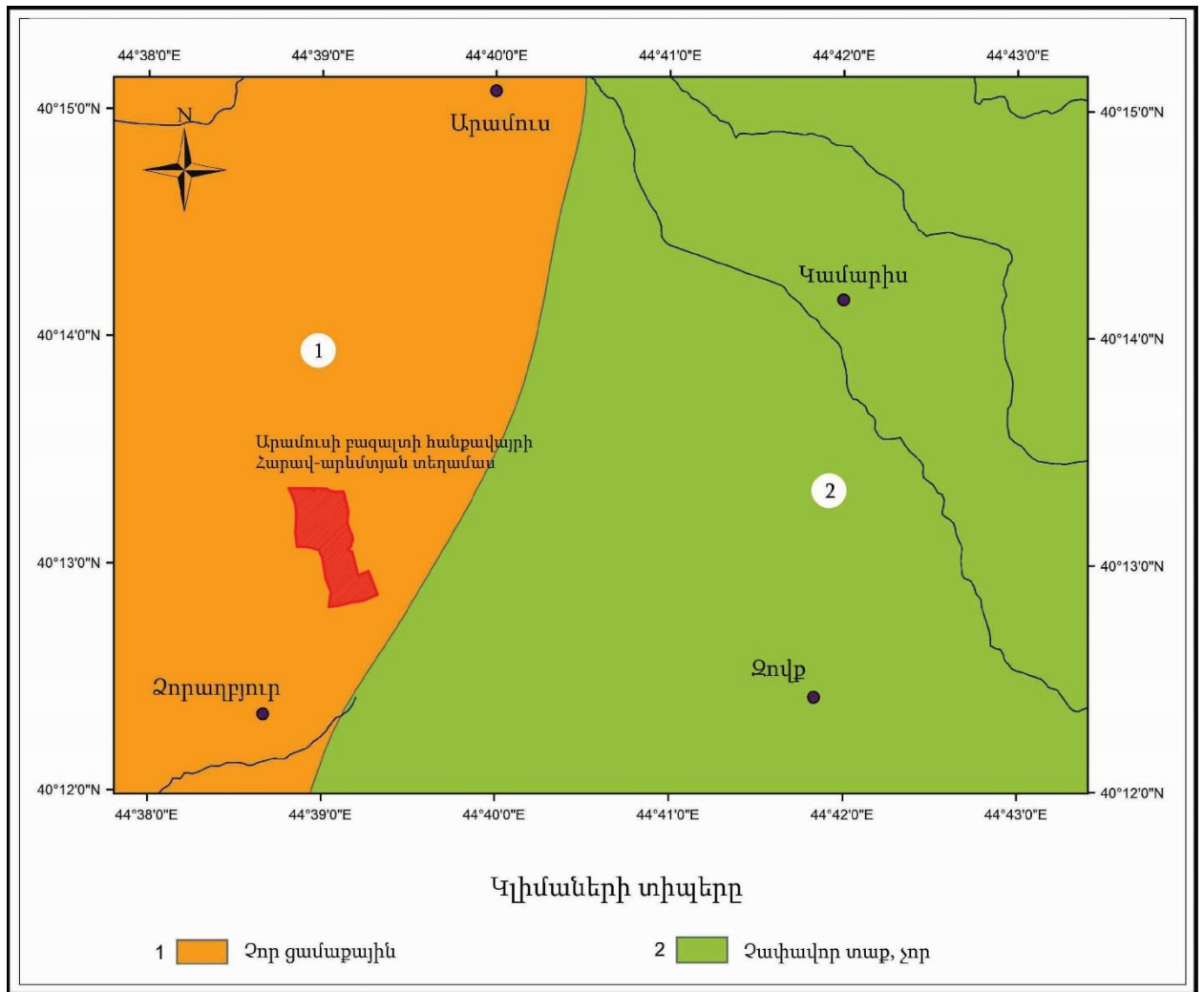
Սողանքային մարմիններ երևակման կամ հարակից տարածքում չի արձանագրվել: Համաձայն արտակարգ իրավիճակների նախարարության ՀՀ սողանքային աղետի կառավարման ծրագրի ավարտական հաշվետվության՝ սողանքային մարմիններ հայտնի են Ձորաղբյուր և Զովք բնակավայրերի միջև: Հարավ-արևմտյան տեղամասի և 138-0210 և 138-0290 սողանքային մարմինների միջև կազմում է համապատասխանաբար 2.2կմ և 4.5կմ (նկար 9):

Նկար 9.

2.2 .Շրջանի կլիման

Կլիմայական տեսակետից Արամուսի բազալտի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասի շրջանը մտնում է չափավոր ցուրտ ձմեռով և տաք ամառով բնորոշվող գոտու մեջ: Երևակման շրջանի օդի բացարձակ նվազագույն ջերմաստիճանը կազմել է -23°C , իսկ առավելագույնը՝ $+36^{\circ}\text{C}$, օդի միջին տարեկան ջերմաստիճանը՝ $+8.7^{\circ}\text{C}$: Մթնոլորտային տեղումների տարեկան քանակը կազմում է 534 մմ: Ձյան ծածկույթի միջին հաստությունը հասնում է 15-30սմ: Քամիների գերակշռող ուղղությունը ամռանը և ձմռանը հարավից, տարեկան միջին արագությունը 1.7մ/վրկ: Ստորև նկար 10-ում ներկայացված են շրջանին բնորոշ կլիմայի տիպերի տարածումը:

Նկար 10.

Շրջանի կլիմական բնութագրերը ներկայացվում են ըստ Մայակովսկու օդերևութաբանական կայանի կատարած հետազոտությունների, աղյուսակներ 2-4 :

Աղյուսակ 2.

Ջերմաստիճանը

Բարձրություն ծովի	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր
1411	-5.3	-3.7	2.1	8.8	13.5	18.0	21.7	21.1	16.7	10.2	3.9	-2.3

Աղյուսակ 3.

Օդի հարաբերական խոնավությունը

Միջին տարեկան	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր
66	77	72	69	65	63	57	55	56	57	66	75	77

Աղյուսակ 4.

Մթնոլորտային տեղումները

Տեղումների քանակը, մմ միջին ամսական/առավելագույն տարեկան												
Ըստ ամիսների												Տարեկան
Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր	
31	36	50	65	70	45	23	12	16	37	38	32	455
29	18	30	40	57	33	31	42	29	41	51	19	57

Տարվա մեջ ձնածածկույթով օրերի քանակը կազմում է 86 օր:

2.3 Մթնոլորտային օդ

Մթնոլորտային օդի մոնիտորինգի դիտակայան Արամուսի բազալտի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասի կամ հարակից Արամուս և Կամարիս բնակավայրերի տարածքում չկա:

2023 թվականի հունվարին կատարվել են տեղամասի տարածքի մթնոլորտային օդի աղտոտվածության դիտարկում, ինչը հիմք է հանդիսանալու երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների ընթացքում մշտադիտարկումների իրականացման համար:

Որոշվել են փոշու, ազոտի երկօքսիդի և ածխածնի օքսիդի ֆոնային կոնցենտրացիաները: Դրանք կազմում են փոշի՝ 0.22 մգ/մ^3 , ազոտի երկօքսիդ՝ 0.0081 մգ/մ^3 , ածխածնի օքսիդ՝ 0.43 մգ/մ^3 :

Աղտոտվածության գնահատման համար հիմք կընդունվի «ՀՀ բակավայրերի մթնոլորտային օդն աղտոտող նյութերի ֆոնային կոնցենտրացիաները» ուղեցույց-ձեռնարկը, համաձայն ինչի Արամուս և Կամարիս բնակավայրում օդի ֆոնային աղտոտվածության ցուցանիշներն են. փոշի՝ 0.2 մգ/մ³, ծծմբի երկօքսիդ՝ 0.02 մգ/մ³, ազոտի երկօքսիդ՝ 0.008 մգ/մ³, ածխածնի օքսիդ՝ 0.4 մգ/մ³:

2.4 Ջրային ռեսուրսներ

Տարածքի խոշորագույն ջրային երակը Հրազդան գետն է, որը հանրապետության խոշորագույն ու կարևորագույն գետերից է՝ Արաքսի ձախ վտակը: Ունի 141կմ երկարություն: Ավազանի մակերեսը 2650կմ² է (առանց Սևանա լճի): Այն սկիզբ է առնում Սևանա լճից, հոսում հարավ-արևմտյան ընդհանուր ուղղությամբ, անցնում Գեղարքունիքի, Կոտայքի մարզերով, Երևան քաղաքով, Արարատի մարզով և թափվում Արաքսը: Վերին հոսանքում մոտ 20կմ հոսում է դեպի արևմուտք՝ այդ ընթացքում առաջացնելով գալարներ, միջին հոսանքում անցնում է նեղ ու խոր (120-150մ) կիրճով, ստորին հոսանքում ուղղվում է դեպի հարավ-արևելք, դուրս գալիս Արարատյան դաշտ, դառնում հանդարտահոս ու ծովի մակարդակից 820մ բարձրության վրա լցվում Արաքսը: Գետի ընդհանուր անկումը կազմում է 1100 մ: Մնումը հիմնականում ստորգետնյա (51%) և հալոցքային (37%) է, վարարումը՝ զարնանը, հորդացումները՝ ամռանն ու աշնանը:

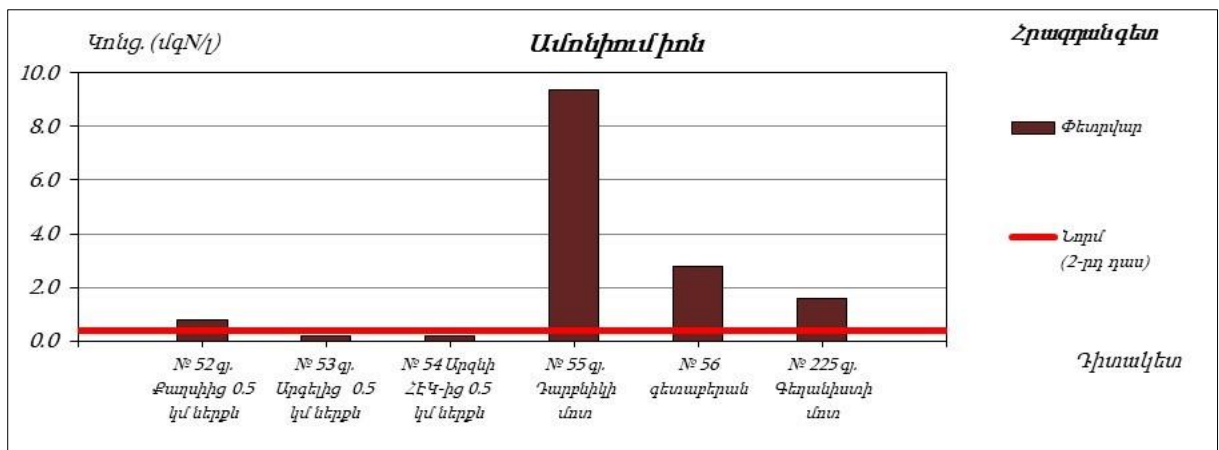
ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարության «Հիդրոոգերնութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից տեղամասի շրջանում Հրազդան գետի որակի մոնիթորինգ չի իրականացվում :

Մոտակա №54 դիտակետը գտնվում է տեղամասից մոտ 9.5կմ հյուսիս-արևմուտք՝ Արգնի ՀԷԿ-ից 0.5կմ ներքև (նկար 11) :

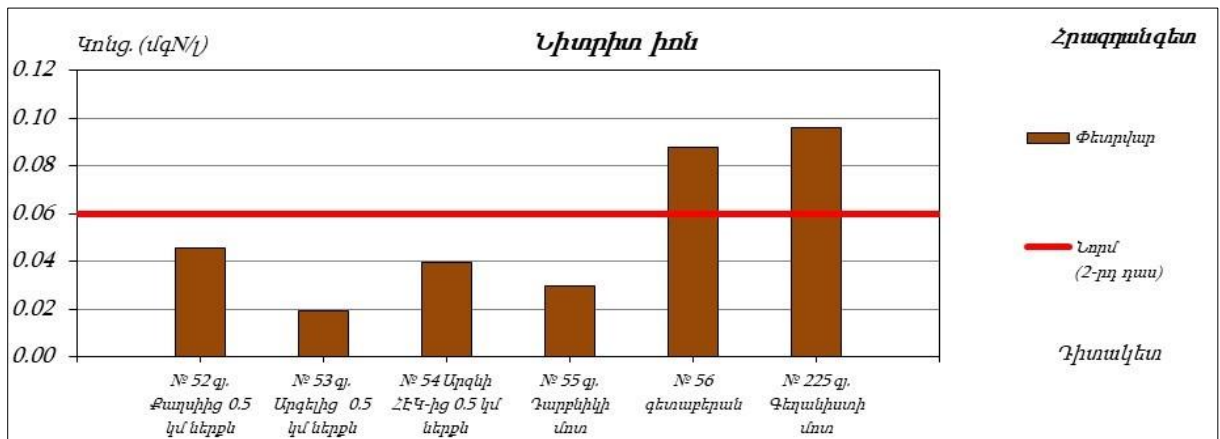
Դիտակետում 2023 թվականի փետրվարին կատարված մոնիթորինգի արդյունքները ներկայացված են նկար 12-14-ի դիագրամներում :

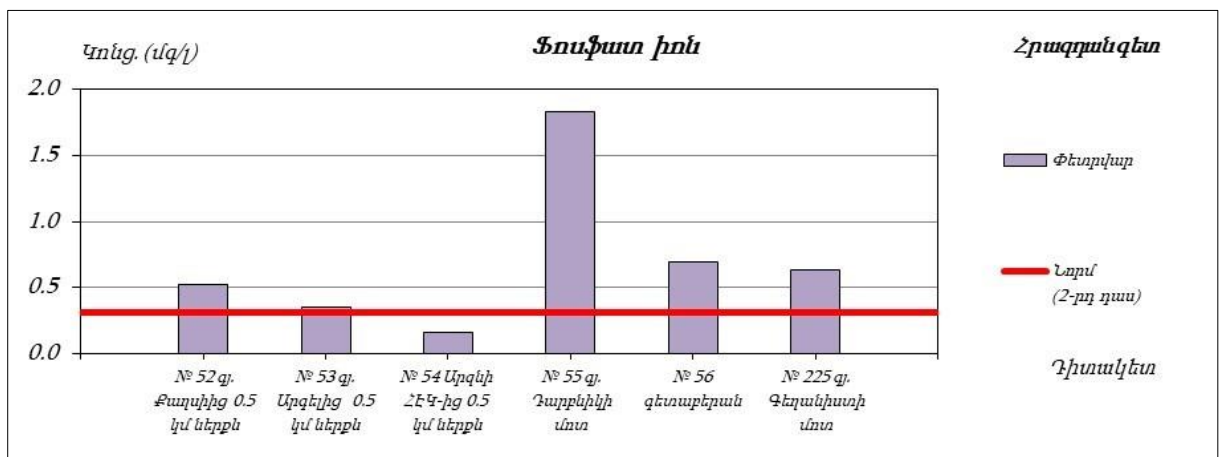
Նկար 11.

Նկար 12.

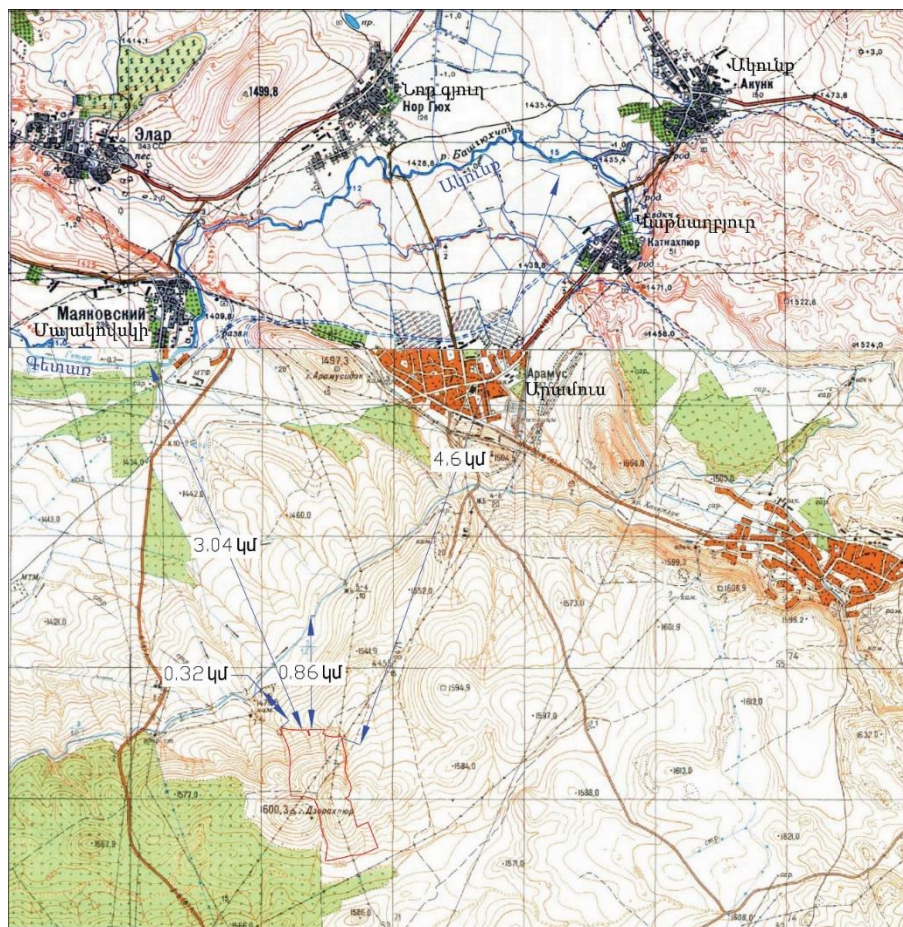
Նկար 13.

Նկար 14.

Տեղամասից մոտ 4.6կմ հյուսիս-հյուսիս-արևելք հոսում է Ակունք գետը, որը սկիզբ է առնում Գեղամա լեռների արևմտյան ստորոտներից և ձախից միախառնվում Հրազդան գետին: Երկարությունը 13 կմ է: Տեղամասից մոտ 3.04կմ հոսում է Գետառը : Գետի երկարությունը 24 կմ է, ավազանը՝ 158 կմ²: Սնումը մթնոլորտային տեղումներից և ստորերկրյա ջրերից է, հորդացումը՝ գարնան ամիսներին: Ջրի կայուն մասը ստանում է Հրազդանից հանված ջրանցքից: Գետառի վտակներից են Ջրվեժը և Չորաղբյուրը: Գետառը սկիզբ է առնում Գեղամա լեռնաշղթայի արևմտյան լանջերից բխող Քառասունակն աղբյուրներից 1570 մ բարձրությունից, և, հոսելով հարավ-հարավ-արևմուտք, անցնում է Ավանի ձորահովիտը, ապա մտնում է Նորքի խոր ձորը և անցնելով Երևանի միջով, Շենգավիթի մոտերքում թափվում Հրազդան գետը: Բնական ջրային մակերևութային հոսքեր երևական տարածքում չկան: Տեղամասին հարակից

Արամուսի հանքավայրի այլ տեղամասերում (Արմենիուս, Պարիսպ, Լամօ և այլն) կատարված դիտարկումների համաձայն ստորերկրյա ջրերի հորիզոնները իսպառ բացակայում են: Դիտարկումներով պարզվել է ստորերկրյա ջրերի բացակայությունը բոլոր հետախուզական փորվածքներում և շահագործական բացահանքերում, որը բացատրվում է հանքավայրը կազմող ապարների ճեղքավորությամբ և ջրաթափանցելիությամբ: Չեն արձանագրվել նաև ջրհեղեղային հոսքեր: Արամուսի բազալտի հանքավայրի շրջանում, տեղամասից 0.32-0.86կմ հեռավորության վրա անցնում է Կոտայքի ջրանցքը: Այն սկիզբ է առնում Սևան-Հրազդան կասկադի Արգելի ջրէկի երրորդ աստիճանի ջրաթեքումից (դերիվացիա): Շահագործման է հանձնվել 1962-ին: Ջրանցքի երկարությունը 43կմ է, ջրթողունակությունը՝ 6մ/վ: Ոռոգում է Կոտայքի մարզի (8,3 հազ. հա) և Երևանի շրջակա (192 հա) հողատարածքները: Շրջանի մակերևութային ջրային հոսքերի և հիդրոտեխնիկական կառույցների տեղադիրքը, դրանց հեռավորությունը հայցվող տեղամասից ներկայացված է նկար 15-ում :

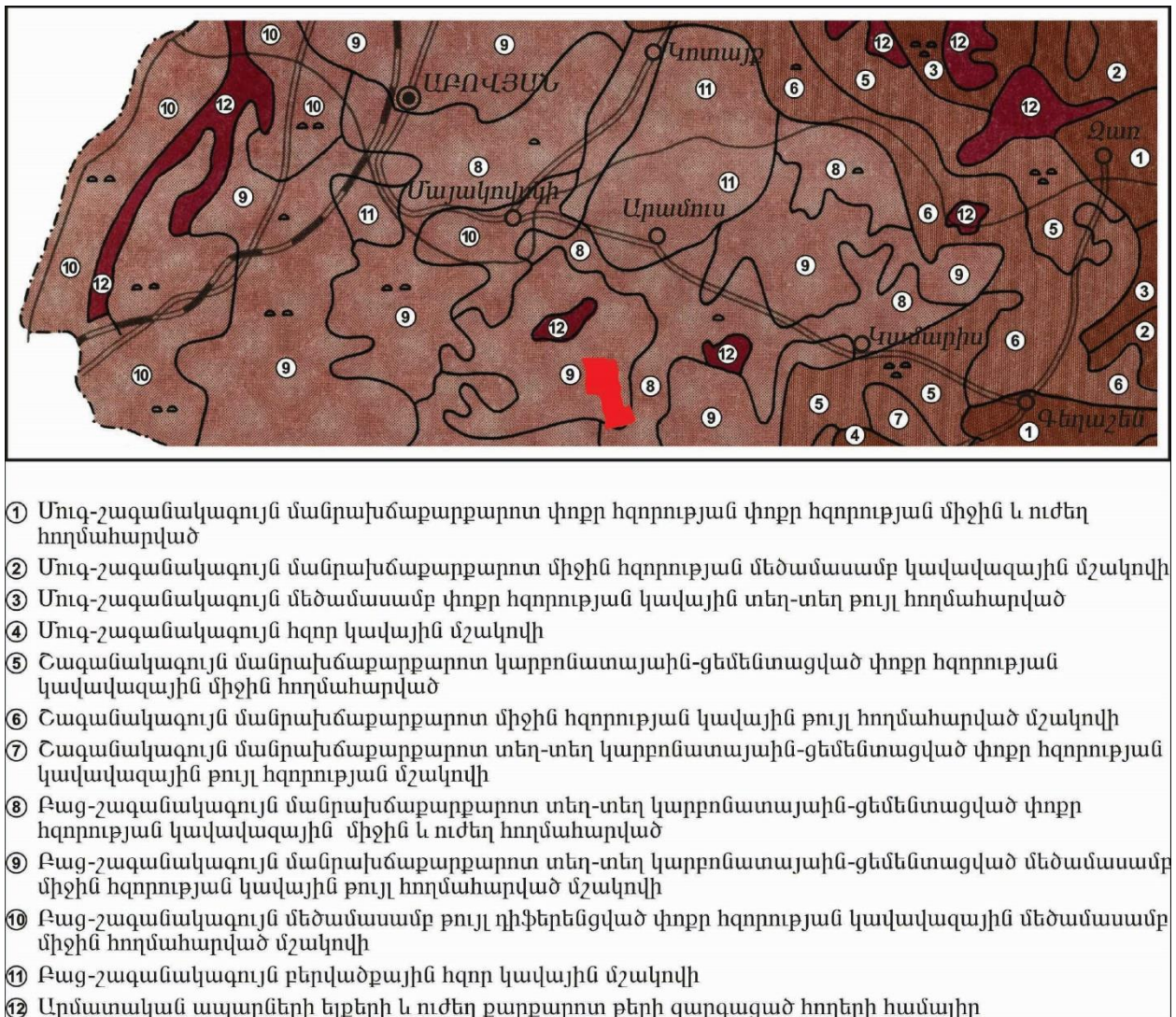

Նկար 15.

2.5 Հողեր

Արամուսի բազալտի հանքավայրի շրջանում զարգացած են հիմնականում լեռնաշագանակագույն հողերը, որոնց ենթատիպերի տարածումը ներկայացված է ստորև նկար 16-ում : Նախալեռնային գոտում տարածված են շագանակագույն, մեծ մասամբ քարքարոտ, էրոզացված հողերը, որոնց մակերեսային քարքարոտությունը կազմում է 70.3%, որից 18.8%-ը՝ թույլ քարքարոտ, 17.0%՝ միջակ քարքարոտ, 34.5 %-ը՝ ուժեղ քարքարոտ:

Շագանակագույն հողերն ձևավորվել են տիպիկ չոր տափաստանային բուսականության տակ, հրաբխային ապարների հողմահարված նյութերի, ինչպես նաև տեղակուտակ, ողողաբերուկ և հեղեղաբերուկ գոյացումների վրա:

Նկար 16.

Ըստ մեխանիկական կազմի այս հողերը դասվում են միջակ և ծանր կավավազային տարատեսակների շարքին:

Տեղամասի սահմաններում տարածված բաց-շագանակագույն մանրախճաքաբարձր կարբոնատային-ցեմենտացված հողերի կլանման տարողությունը համեմատաբար ցածր է, որը պայմանավորված է հումուսի սակավ պարունակությամբ և թեթև կավավազային մեխանիկական կազմով:

Հողերի ծավալային զանգվածը 1.35գ/սմ^3 -ի, տեսակարար զանգվածը՝ 2.13գ/սմ^3 -ի, ընդհանուր ծակոտկենությունը՝ 36.4%, խոնավությունը՝ 27%-ի սահմաններում: Հողերը պարունակում են մեծ քանակությամբ կարբոնատներ՝ մինչև 17.4%, որն առաջ է բերում հողերի ցեմենտացիա և քարացում: Հողը և փխրուկաբեկորային մայրատեսակը հարուստ են հողալկալի մետաղներով, ֆոսֆորական թթվով և կալիումով: Անմշակ հողերում ստրուկտուրան խոշոր կնձկային է:

Հայցվող տեղամասում նախնական դիտարկումների արդյունքում պարզվել է, որ երևակման տարածքում հողաբուսաշերտը կազմում է առավելագույնը 0.3մ:

Կատարվել է տեղամասի տարածքի հողերի նմուշառում՝ ծանր մետաղների և այլ աղտոտիչների պարունակությունները ուսումնասիրելու նպատակով: Պարարտանյութերի, դրանց բաղկացուցիչ տարրերի, օրգանական այլ աղտոտիչների պարունակություններ չեն արձանագրվել:

ՀՀ առողջապահության նախարարի 25.01.2010թ.-ի №01-Ն հրամանով սահմանված աղտոտիչներից հողերում արձանագրվել է 0.51մգ/կգ պղնձի և 2.08մգ/կգ ցինկի պարունակություններ:

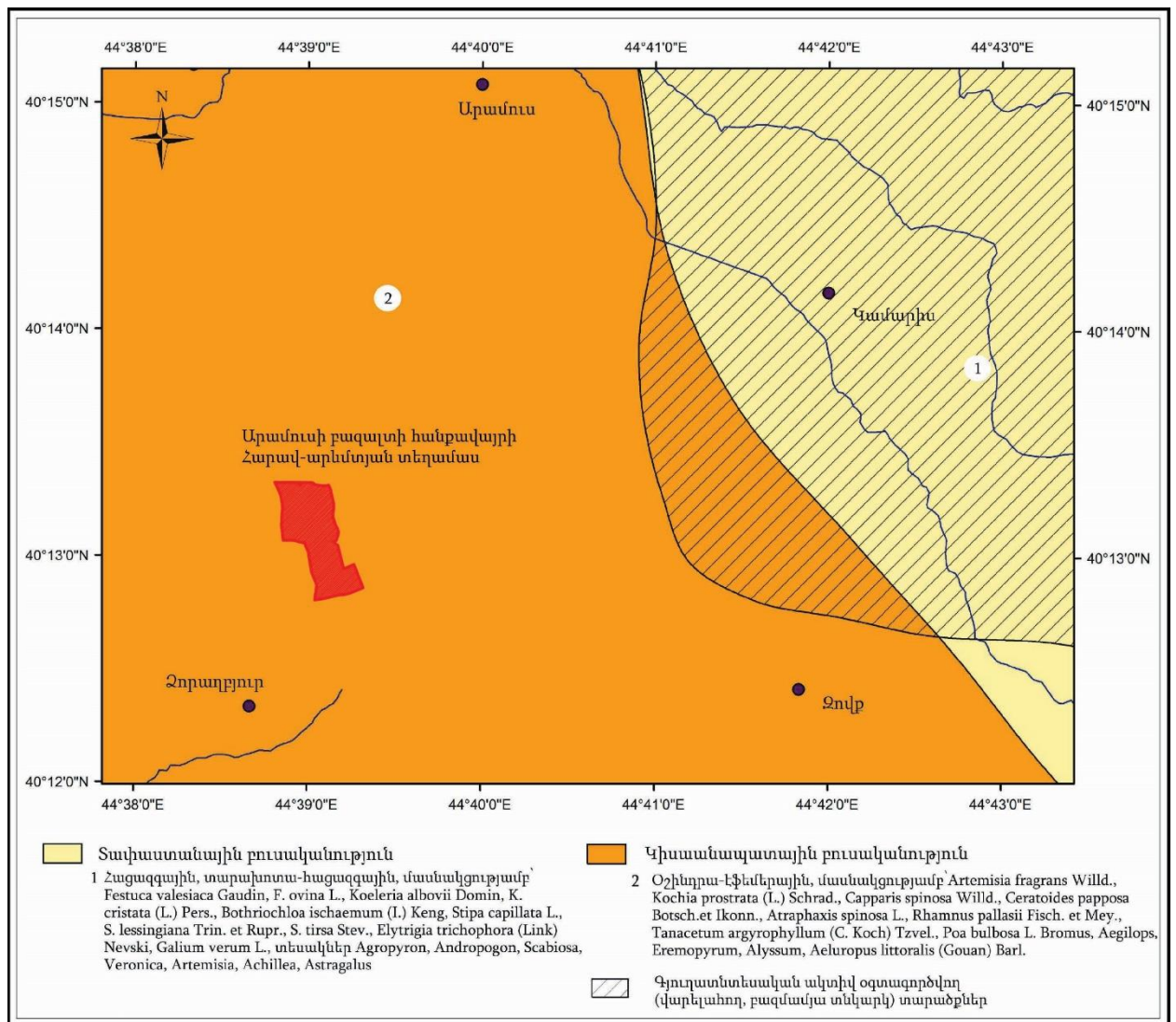
2.6 Բուսական և կենդանական աշխարհ

Շրջանի բուսական աշխարհը ներկայացված է Գեղամա և Երևանյան ֆլորիստական շրջանների միջև ընկած սահմանային, միջին բարձրության լեռնային տափաստանային զոնայի տարածքներին բնորոշ բուսականության տեսակներով, որոնցում գերակշռում են հատիկավոր և հատիկատարազգի ներկայացուցիչները: Աճում են նաև օշինդրա-էֆեմերային տեսակներ՝ *Artemisia Fragrans* Willd., *Kochia Prostrata* (L.) Schrad., *Capparis spinosa* Willd., *Ceratoides papposa* Botsch. Et Ikonn., *Atraphaxis spinosa* L., *Rhamnus pallasii* Fisch. Et Mey., *Tanacetum argyrophyllum* (C.Koch) Tzvel., *Poa bulbosa* L. *Bromus*, *Aegilops*, *Eremopyrum*, *Alyssum*, *Aeluropus littroralis* (Gouan) Parl.:

Ստորև նկար 17-ում ներկայացված են բուսական հիմնական տիպերի տարածման քարտեզը:

Ընդհանուր առմամբ բուն Արամուսի հանքավայրի և դրա տեղամասերի շահագործման արդյունքում ձևավորվել է տեխնածին, ընդերքօգտագործման աշխատաքներով խախտված, արտադրական հրապարակներով, լցակույտերով և ներհանքային ճանապարհներով զբաղեցրած լանդշաֆտ:

Տեղամասի տարածաշրջանում ՀՀ բույսերի և կենդանիների Կարմիր գրքերում գրանցված տեսակների վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու նպատակով կատարվել է Կարմիր գրքերի նյութերի վերլուծություն (հիմք՝ ՀՀ բնապահպանության նախարարության պաշտոնական կայքը <http://www.mnp.am>):

Նկար 17.

Ընդհանուր առմամբ Արամուսի բազալտի հանքավայրի և դրա տեղամասերի տարածաշրջանում հայտնի են ՀՀ բույսերի կարմիր գրքում գրանցված հետևյալ տեսակները.

- ականթ դիոսկորեանման (*Acanthus dioscoridis* L.) – կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է, հայտնի է մեկ պոպուլյացիա, որը աճում է Հատիս լեռան ստորոտում, տեղամասից ավելի քան 11կմ հեռավորության վրա,

- ձագախոտ էգինյան (*Erysimum eginense* Bornm.) – վտանգված տեսակ է, լոկալիտներից մեկը գտնվում է Զառ գյուղի մոտ, տեղամասից մոտ 8կմ հեռավորության վրա,

- գառնառվույտ լազիստանյան (*Oxytropis lazica* Boiss.) – վտանգված տեսակ է, լոկալիտներից մեկը գտնվում է Հատիս գյուղի մոտ, տեղամասից 14.5կմ հեռավորության վրա:

Տեղամասի տարածքը ուսումնասիրվել է երթուղիների ցանցով, ինչի արդյունքում վերը նշված կարմիրքգրային տեղակների աճելավայրեր չեն արձանագրվել :

Տեղամասի շրջանում տարածված են միջին բարձրության լեռնային տափաստաններին բնորոշ կենդանական աշխարհի ներկայացուցիչներ: Կաթնասունները առավել մեծ քանակությամբ ներկայացված են կրծողներով, որոնց մի մասը վարում է ստորգետնյա կենսակերպ: Բազմազան է թռչնաշխարհը, հանդիպում են սպիտակախածի կեռնեխ, լեռնային խաղտտիկ և կիսասպիտակավիզ ճանճորս: Բազմաթիվ տեսակներով ներկայացված են մորեխները (սովորական իտալական մորեխ, ձիուկ, մթնաթև, ծղրիդ): Լայն տարածված են բզեզները և թիթեռները (շաղգամ, կաղամբի ճերմակաթիթեռ): Սողունների և երկկենցաղների ֆաունան աղքատիկ է: Երկկենցաղներից տարածքում հնարավոր է հանդիպել միայն Կանաչ դոդոշի (*Bufo viridis*):

Տեղամասի տարածքում նախնական դիտարկումների արդյունքներով խոշոր կենդանիների և թռչունների բներ, բնադրավայրեր արձանագրվել: Ֆիքսվել են դաշտամկան բազմաթիվ գետնավոր բներ :

ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված տեսակներից տարածաշրջանում հատնի են.

- տոնական գնայուկ(Poecilus festinus), նեղ սևամարմին (Laena constricta Khnzorian) և հայկական սևամարմին (Armenohelops armeniacus Nabozhenko) – հազվագյուտ տեսակներ են, հայտնաբերված է Ջրվեժ գյուղի մոտ, տեղամասից մոտ 3.6կմ հեռավորության վրա,

- ալեքսանդր առագաստաթիթեռ (Papilio alexanor orientalis Romanoff) և ավրորինա դեղնաթիթեռ (Colias aurorina Herrich-Schaffer) – խոցելի տեսակներ են, հայտնաբերված է Ջրվեժ գյուղի մոտ, տեղամասից մոտ 3.6կմ հեռավորության վրա:

ՀՀ կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված, վերը նշված կենդանական տեսակները Հարավ-արևմտյան տեղամասի սահմաններում չեն դիտարկվել:

Ինչպես հետևում է ներկայացված տեղեկատվությունից թե բույսերի, թե կենդանիների կարմիր գրքերում գրանցված տեսակների աճելա- և ապրելավայրերը գտնվում են Հարավ-արևմտյան տեղամասի տարածքից զգալի հեռավորությունների վրա :

2.7 Վտանգված էկոհամակարգեր, բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ

Արամուսի բազալտի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասի շրջանում բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ, որտեղ իրականացվում է վտանգված էկոհամակարգերի պահպանություն, չկան:

Տեղամասի շրջանը ներառված չէ բնության հատուկ պահպանվող տարածքի սահմաններում:

ՀՀ կառավարության 14.08.2008թ.-ի N 967-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ տարածքի բնության հուշարձանների ցանկը: Համաձայն նշված փաստաթղթի, ՀՀ Կոտայքի մարզում գտնվում են բնության հետևյալ հուշարձանները.

Աղյուսակ 5.

Հ/Հ	Բնության հուշարձանը	Գտնվելու վայրը
1	2	3
1.	«Անանուն» խզվածքներ	Եղվարդ ավանից հվ, ավազահանքի մոտ
2.	Թագավորանիստ խարամային կոնի պեմզաների և խարամների կոնտակտ	Եղվարդ քաղաքից 3.5 կմ դեպի հարավ

1	2	3
3.	«Թագավորանիստ» խարամային կոն	Եղվարդ ավանից 3 կմ հվ, Աշտարակ տանող խճուղու ձախ կողմում
4.	«Պեռլիտե փիղ» քարե քանդակ	Չարենցավան քաղաքից 2 կմ հվ, քարահանքի մոտ
5.	«Անանուն» բյուրեղային թերթաքարերի ու վերին կավճի կրաքարերի կոնտակտ	Բջնի գյուղի արևմտյան ծայրամասում
6.	«Ծակ քար» բնական թունել	Բջնի գյուղի մատույցներում, Հրազդան գետի ձախ ափին
7.	«Բազալտե երգեհոն» սյունաձև բազալտներ	Գառնի գյուղից մոտ 1.0 կմ հվ-արլ, Ազատ գետի կիրճում
8.	«Անանուն» քարայր սյունաձև բազալտներում	Գառնի գյուղից մոտ 1,0 կմ հվ-արլ, Ազատ գետի կիրճում
9.	«Անանուն» լանջային երոզիա	Ազատ գետի աջակողմյան ափերին
10.	«Անանուն» լավային ծալքեր	Գառնի գյուղից մոտ 1.0 կմ հվ-արլ, Ազատ գետի կիրճում
11.	«Անանուն» խորշեր	Գողթ գյուղից մոտ 3.0 կմ հս-արլ
12.	«Հատիս» հրաբուխ	Զովաշեն գյուղից 2.0 կմ արմ
13.	«Ավազան» հրաբխային գմբեթ	Կարենիս գյուղից 1.5 կմ հս-արլ
14.	«Կարենիս» հրաբխային գմբեթ	Կարենիս գյուղից 0.5 կմ հս-արլ
15.	«Անանուն» ապարների բնորոշ մերկացում	Նուռնուս գյուղի և Արգելի ՀԷԿ-ի միջև
16.	«Անանուն» օբսիդիանի ելքեր	Ջրաբեր գյուղից մոտ 1.5 կմ հս-արմ, Երևան-Սևան խճուղու աջ կողմում
17.	«Անանուն» քարե կուտակումներ	Քաղսի գյուղի հվ-արմ եզրին, Հրազդանի կիրճում
18.	«Գուրանասար» հրաբուխ	Ֆանտան գյուղից 3 կմ հվ
19.	«Լեռնահովիտ» քարային կուտակումներ	Ֆանտան գյուղից 4-5 կմ հվ-արլ, «Թեզխարաբ» գյուղատեղիի մոտ
20.	Չորաղբյուրի (Մանգյուսի) բրածո ֆլորա	գյուղ Չորաղբյուր
21.	«Հաղպրտանք» աղբյուր	Հրազդան քաղաքի Վանաստուր (Աթարբեկյան) թաղամասի արլ ծայրամասում, 1.5 կմ հս-արմ, ծ.մ-ից 1755 մ բարձրության վրա
22.	«Համով» աղբյուր	Ակունք գյուղի հվ-արմ ծայրամասում, եկեղեցու մոտ, ծ.մ-ից 1450 մ բարձրության վրա
23.	«Քաղցր» աղբյուր	Արգնի գյուղից 150 մ հվ-արմ, Հրազդան գետի ձախ ափին, ծ.մ-ից 1300 մ բարձրության վրա

24.	«Ձորի» աղբյուր	Գողթ գյուղից 0.3 կմ հս-արլ, Գողթ գետի աջ ափին, ծ.մ-ից 1580 մ բարձրության վրա
25.	«Ավազան» աղբյուր	Կաթնաղբյուր գյուղից 0.3 կմ հս-արլ, ծ.մ-ից 1450 մ բարձրության վրա
26.	«Սագերի» լիճ	Գեղարդ գյուղից մոտ 4 կմ հս
27.	«Վիշապա» լիճ	Գեղարդ գյուղից մոտ 4 կմ արլ
28.	«Բազմալիճք» լիճ	Սևաբերդ գյուղից մոտ 3 կմ հս
29.	«Լուսնալիճ» լիճ	Սևաբերդ գյուղից մոտ 7 կմ հս-արլ
30.	«Ողջաբերդ» բնապատմական համալիր	Ողջաբերդ գյուղի հս-արլ մասում
31.	«Ռեիկտային կրկես Քյորոլի լեռան մոտ»	Արտավազ գյուղի մոտ
32.	«Ալպյան գորգ»	Մեղրաձոր-Ֆիոլետովո գրունտային ճանապարհի ամենաբարձր մասում (Փամբակ լեռնաշղթայի Ամպասարի գագաթային մասում, ծ.մ-ից 300 մ բարձրության վրա)
33.	«Թանթրվենի Տիգրանի»	Արգնի առողջարանի մոտ, Հրազդան գետի ափին, ծ.մ-ից 1350 մ բարձրության վրա

Ինչպես հետևում է ներկայացված տեղեկատվությունից, Արամուսի բազալտի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասում, հարակից Արամուս և Կամարիս բնակավայրերում բնության հուշարձաններ հաշվառված չեն:

Բնության մոտակա հուշարձաններն են Ձորաղբյուրի բրածո ֆլորան և Հատիս հրաբուխը, որոնք գտնվում են երևակման տարածքից տարածքից մոտ 1.5կմ և 10կմ հեռավորությունների վրա:

3. ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐ

- **Ենթակառուցվածքներ**

Արամուսի բազալտի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասը վարչական առումով ընդգրկված է ՀՀ Կոտայքի մարզի տարածքում:

Կոտայքի մարզը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական մասում, ծովի մակերևույթից մոտ 900-2500մ բարձրության վրա: Մարզի տարածքը կազմում է 2086 քառ. կմ, որը ՀՀ տարածքի 7%-ն է: Սահմանակից է Տավուշի, Գեղարքունիքի, Լոռու, Արարատի, Արագածոտնի մարզերին և մայրաքաղաք Երևանին: Մարզն ընդգրկում է երեք տարածաշրջաններ՝ Հրազդանի, Աբովյանի և Նաիրիի: Համայնքների թիվը 67 է, որից քաղաքային՝ 7, գյուղական՝ 60: Մարզկենտրոնը Հրազդան քաղաքն է:

Կոտայքի մարզի գյուղատնտեսական հողատեսքերն ընդգրկում են մարզի ընդհանուր տարածքի 74.1 %-ը (154584.3 հա), որոնք կազմում են Հանրապետության գյուղատնտեսական նշանակության հողերի 7.6 %-ը: Մարզի գյուղատնտեսական հողատեսքերի մեջ մեծ կշիռ ունեն արոտավայրերը (51.1%) և վարելահողերը (24.4%), որոնք համապատասխանաբար կազմում են Հանրապետության արոտավայրերի 7.5%-ը և վարելահողերի 8.5%-ը:

Մարզի ընդհանուր անտառային ֆոնդը կազմում է 22907.5 հա կամ մարզի տարածքի 11.0%-ը, որը Կոտայքի տարածքի համեմատ համարժեք է հանրապետության ցուցանիշին (11.2%): Մարզի անտառները լեռնային են, ունեն ընդգծված հողապաշտպան, ջրապաշտպան և կլիմայակարգավորիչ նշանակություն, ինչպես նաև աչքի են ընկնում բուսական տեսակների բազմազանությամբ: Հանրապետության բնության հատուկ պահպանվող տարածքների (այդ թվում՝ արգելավայրեր, բնության հուշարձաններ) 2.6 %-ը (8694.3 հա) գտնվում է Կոտայքի մարզում, որը կազմում է մարզի տարածքի շուրջ 4.2%-ը:

Մարզը հարուստ է օգտակար հանածոների պաշարներով: Առկա են ոսկու, ալյումինի, պղինձ- մոլիբդենի, երկաթի, պեռլիտի, մարմարի, գրանիտի, լիթոիդային պեմզայի, նեֆելինային սիենիտների, անդեզիտաբազալտների, հրաբխային խարամների, քարաղի, զանազան շինարարական նյութերի հանքավայրեր: Մարզում առկա են հանքային ջրերի 3 խոշոր հանքավայրեր՝ Բջնիի, Արզնիի և Հանքավանի, որոնք բուժական նպատակներով օգտագործելու մեծ

հնարավորություններ ունեն: Նշված հանքավայրերից առաջին երկուսը շահագործվում են թերծանրաբեռնվածությամբ, իսկ Հանքավան հանքային ջրի նկատմամբ դեռևս հետաքրքրություն չկա:

Կոտայքի մարզում բնական աղետներից առավել վտանգ են ներկայացնում երկրաշարժերը, սողանքները, սելավները, գարնանային վարարումների հետևանքով առաջացած ջրհեղեղները, քարաթափվածքները, ուժեղ քամիները, կարկուտը, ցրտահարությունը, մերկասառույցը, ձնաբուքը, մառախուղը, երաշտները և անտառային հրդեհները: Մարզի տարածքում ավտոճանապարհներին սպառնացող քարաթափումները գտնվում են Երևան-Սևան մայրուղու 37-րդ կմ, Հրազդան-Բջնի, Չարենցավան-Արգել, Արզնի-Նոր Գեղի, Ողջաբերդ-Գառնի-Գեղարդ հատվածներում, առկա սողանքային գոտիներից առավել ակտիվ և վտանգավոր գոտիները գտնվում են հիմնականում Ողջաբերդի, Հացավանի, Հանքավանի տարածքներում:

Կոտայքի մարզի մի շարք պաշտոնական վիճակագրական ցուցանիշները ներկայացված են ստորև.

Աղյուսակ 6.

Ցուցանիշը	Կոտայք
1	2
Մարզի մշտական բնակչությունը	251.2 հազ.մարդ
Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը	253870.3 մլն.դրամ
Գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքը	73.7 մլրդ.դրամ
Շինարարության ծավալը	6.6 մլն.դրամ
Շինմոնտաժային աշխատանքներ	6.3 մլն.դրամ
Ավտոմոբիլային տրանսպորտի բեռնաշրջանառությունը	70.4 մլն.տ/կմ
Ավտոմոբիլային տրանսպորտի ուղևորաշրջանառությունը	2410 հազ.ուղևոր
Կապի ծառայության հասույթը	8472.3 մլն.դրամ
Մանրածախ առևտրի շրջանառությունը	69930.0 մլն.դրամ
Ծառայությունների ծավալը	53490.1 մլն.դրամ
Սպառողական գների ինդեքսը նախորդ տարվա համեմատ	100.1

1	2
Գյուղատնտեսական արտադրանք արտադրողի իրացման գների ինդեքսները նախորդ տարվա նկատմամբ	96.2
Զբաղվածների քանակը	46.5 հազ.մարդ
Գործազուրկների թիվը	12.2 հազ.մարդ
Միջին ամսական անվանական աշխատավարձը	150265 դրամ
Առողջության առաջնային պահպանման ծառայություն մատուցող հաստատությունների քանակը	46
Գրանցված հանցագործությունների քանակը	2180
Կենսաթոշակառուների թվաքանակը	38180 մարդ
Նախադպրոցական հաստատությունների քանակը	224
Հանրակրթական դպրոցների քանակը	101
Գործող թանգարանների քանակը	-
Գրադարանների քանակը	5
Մարզական կազմակերպությունների քանակը	14

Հացահատիկային և հատիկաբնդեղենային մշակաբույսերի, կարտոֆիլի, բանջարաբոստանային կուլտուրաների ցանքատարածությունների, խաղողի տնկարկների, անասնազլխաքանակի վերաբերյալ տվյալները ամփոփված են աղյուսակներ 7-9-ում :

Աղյուսակ 7.

Տեղեկատվություն գյուղատնտեսական արտադրանքի վերաբերյալ

Մշակաբույսը	Ցուցանիշները		
	Ցանքատարածությունները, հա	Բերքատրվությունը, ց/հա	Համախառն բերքը, հազ.տոննա
1	2	3	4
Հացահատիկ, հատիկաբնդեղեն	9813	18.7	18.4
Կարտոֆիլ	637	190.7	12.1
Բանջարանոցային մշակաբույսեր	936	136.8	23.0
Պտուղ և հատապտուղ	4651	38.6	15.9
Խաղողի տնկարկ	136	34.9	0.3

Աղյուսակ 8.

Տեղեկատվություն գյուղատնտեսական կենդանիների գլխաքանակի վերաբերյալ (հազ.գլուխ)

Մարզը	Խոշոր եղջերավոր	Որից՝ կովեր	Խոզեր	Ոչխարներ և այծեր	Ձիեր
Կոտայք	52.1	24.4	28.4	44.4	0.7

Աղյուսակ 9.

Անասնաբուծական արտադրանքի ծավալը

Մարզը	Իրացվել է գյուղատնտեսական կենդանի և թռչուն սպանդի համար (կենդանի քաշով), հազ. տոննա	Կաթ, հազ.տոննա	Ձու, մլն.հատ	Բուրդ, տոննա
Կոտայք	22.0	67.6	171.6	72.3

Մարզի մշտական բնակչության 48.2%-ը կազմում են տղամարդիկ, 51.8%-ը՝ կանայք: Մարզի բնակչության մեջ գերակշռում են 30-62 տարեկանները (44.8 %), ընդ որում տղամարդիկ կազմում են 43.4%, կանայք՝ 46.1%, իսկ երիտասարդները (15-29 տարեկան) կազմում են ազգաբնակչության 23.3%-ը, համապատասխանաբար՝ տղամարդիկ՝ 24.3 %, կանայք՝ 22.4 %:

Կոտայքի մարզի բնակչության կրթական մակարդակն ունի հետևյալ պատկերը՝ բարձրագույն կրթություն ունեցողներ՝ 15,6%, միջին մասնագիտական՝ 15,6%, նախնական մասնագիտական՝ 4,5%, միջնակարգ՝ 37,6%, հիմնական՝ 12,5%, տարրական՝ 8,7% և չունի տարրական կրթություն՝ 5,5%: Քաղաքներում գյուղերի համեմատաբար բարձր է բարձրագույն կրթության մակարդակը՝ 66%-ով, միջին մասնագիտական կրթության մակարդակը՝ 60%-ով:

Կոտայքի մարզը գտնվում է հանրապետության կենտրոնական մասում, սահմանակից է 5 մարզերի և Երևան քաղաքի հետ, մարզկենտրոնից մինչև մայրաքաղաք հեռավորությունն ընդամենը 50 կմ է: Մարզով են անցնում Մ-4 Երևան-Սևան-Իջևան-Ադրբեջանի սահման և Բալախովիտ-Մասիս (Երևանը

շրջանցող) միջպետական ճանապարհները (56.18կմ): Մարզի տարածքով են անցնում Երևան-Սևան-Շորժա (68 կմ) և Հրազդան-Իջևան (20 կմ) երկաթուղիները:

Մարզի ավտոճանապարհներին զգալի է նաև տարանցիկ երթուղիների թիվը: Մարզում բեռնափոխադրումները և ուղևորափոխադրումները հիմնականում իրականացվում են ավտոմոբիլային և երկաթուղային տրանսպորտի միջոցով: Ավտոմոբիլային փոխադրումները մարզում կազմում են ընդհանուր փոխադրումների շուրջ 95%-ը, ինչով և պայմանավորված է ավտոմոբիլային ճանապարհների գերակա դերը տնտեսությունում:

Մարզի տարածքում բջջային հեռախոսակապը և շարժական ինտերնետ կապը ապահովվում է հանրապետություն գործող բոլոր օպերատորների կողմից, այն է՝ «ԱրմենՏել» ՓԲԸ (Beeline ապրանքանիշ), «Ղ-Տելեկոմ» ՓԲԸ (Վիվասել/USU ապրանքանիշ) և «ՅՈՒԲՈՄ» (Ucom ապրանքանիշ): Մարզի բնակավայրերը 100%-ով ապահովված են ինտերնետ ծածկույթով: Ինտերնետի որակը հիմնականում բավարար է:

Մարզում լարային հեռախոսակապ ապահովում են ԱրմենՏելը և Ռոստելեկոմը՝ 48 համայնքներում: Մարզի բնակավայրերում գործում են «Հայփոստ» ՓԲԸ-ի 66 փոստային բաժանմունքներ:

Մարզի բոլոր համայնքների բնակչությունը հնարավորություն ունի բավարար որակով ընդունելու 10-ից ավելի հեռուստաալիք: Գործում է Կոտայք TV մարզային հեռուստաընկերությունը: Մարզի ամբողջ տարածքն ընդգրկված է թվային հեռուստահաղորդումների ծածկույթում: Հեռարձակվում է նաև Հանրային ռադիոն, որը հասանելի է մարզի բոլոր բնակավայրերում:

Մարզի համայնքներում ջրամատակարարումն իրականացվում է բաց աղբյուրներից, կապտաժներից՝ ինքնահոս և մեխանիկական եղանակներով: Չնայած կատարված աշխատանքներին, կան դեռևս լուծում պահանջող հիմնախնդիրներ՝ Լեռնանիստ համայնքը չունի ջրամատակարարման ցանց:

Մարզի 29 համայնքներում գոյություն ունեն կոյուղու հեռացման գործող համակարգեր, որոնք սպասարկում են մարզի բնակչության 53%-ին: Ներկայումս մարզի կոյուղու համակարգ ունեցող բոլոր բնակավայրերի կոյուղագծերը գտնվում են անմխիթար վիճակում և միացված են հոսող գետերին, ջրամբարներին:

Հրագրանի տարածաշրջանում առկա է կեղտաջրերի մաքրման չգործող կայան, որը մինչև 1992թ-ը իրականացրել է Ծաղկաձորի, Հանքավանի և Հրագրանի կոյուղաջրերի կենսաբանական մաքրում:

Մարզով են անցնում մագիստրալ գազատարեր, առկա են գազի ստորգետնյա պահեստարաններ: Գազաֆիկացված բնակավայրերում ապրում է մարզի բնակչության 98,6%-ը: Կոտայքի մարզի գազի բաշխիչ ցանցի միագլիժ երկարությունը կազմում է ավելի քան 1060 կմ:

▪ ***Հողերի տնտեսական յուրացման բնութագիր***

Հարավ-արևմտյան տեղամասի տարածքը ներառված է Արմավյան խոշորացված համայնքի Արամուս բնակավայրի վարչական տարածքում:

Արամուս բնակավայրի վարչական տարածքը կազմում է 1499,11 հա, որից գյուղատնտեսական նշանակություն ունեն 1075,85 հա-ը, բնակավայրերը զբաղեցնում են 238,15 հա, արդյունաբերական, ընդերքօգտագործման և այլ արտադրական նշանակության օբյեկտները՝ 101,37 հա, էներգետիկայի, տրանսպորտի, կապի և կոմունալ ենթակառուցվածքների օբյեկտները՝ 16,67 հա, հատուկ պահպանվող տարածքները՝ 53,50 հա, ջրային հողերը՝ 13,57 հա, պետական սեփականություն հանդիսացող հողերը՝ 78 հա:

Արամուսի բնակչության 52% կազմում են տղամարդիկ և 48% կանայք:

Գյուղում գործում են ակոհոլային խմիչքների, սնկերի, սննդամթերքի, քարի մշակման, հանքարդյունահանման և արտադրական կազմակերպություններ: Անհատ ձեռնարկատերերի կողմից կազմակերպվում են հացի և թարմ այլուրե հրուշակեղենի, մետաղապլաստե դռների ու լուսամուտների և այլ արտադրություններ: Արտադրված արտադրանքի սպառման հիմնական շուկան Հայաստանի Հանրապետությունն է: Բնակավայրում զարգանում են առևտրի և սպասարկման փոքր և միջին կայուն ձևերը: Բնակչության հիմնական զբաղմունքը գյուղատնտեսությունը, անասնապահությունը, արտադրությունը, մատուցվող ծառայություններն ու առևտուրն է:

Բնակավայրում գործում են միջնակարգ կրթության մեկ հաստատություն՝ «Արամուսի Վլ. Առաքելյանի անվան միջնակարգ դպրոց» ՊՈԱԿ: Դպրոցն ունի 2 մասնաշենք, որոնցից մեկը հիմնանորոգված է, իսկ մյուսը հիմնանորոգման կարիք

ունի: Դպրոցը ապահովված է ջեռուցման համակարգով: Բնակավայրում գործում է նախադպրոցական կրթության հաստատություն՝ Արամուսի Վլ. Առաքելյանի անվան միջնակարգ դպրոցի նախակրթարան: Նախակրթարանը գործում է ավագ դպրոցի տարածքում: Արամուսում գործում է արտադպրոցական կրթության մեկ հաստատություն՝ «Արամուսի մարզամշակույթային կենտրոն», Արամուսի մարզամշակույթային կենտրոնի շենքը գտնվում է վատթար վիճակում: Կենտրոնի շենքը ապահովված է ջեռուցման համակարգով: Ջեռուցումը կատարվում է կենտրոնացված ջեռուցման միջոցով:

Երկրաբանական ուսումնասիրության նպատակով հայցվող տեղամասի տարածքը ներկայացված է գյուղատնտեսական նպատակային նշանակության հողերով՝ վարելահողեր, արոտավայրեր, այլ գործառնական նշանակության հողեր:

Բազալտների երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների բնույթը և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատման հայտը ներկայացվել են Արամուսի բնակիչներին: Նախնական գնահատման հայտին կից տրամադրվում է նաև հանրային քննարկումների արձանագրությունը:

▪ ***Պատմության, մշակույթային հուշարձաններ***

ՀՀ կառավարության 2003 թվականի դեկտեմբերի 24-ի N1793-Ն և 2007 թվականի մարտի 15-ի N 385-Ն որոշումներով հաստատվել է ՀՀ Կոտայքի մարզի պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ցանկը: Արամուս բնակավայրի տարածքում նշված են պատմության և մշակույթի հետևյալ հուշարձանները:

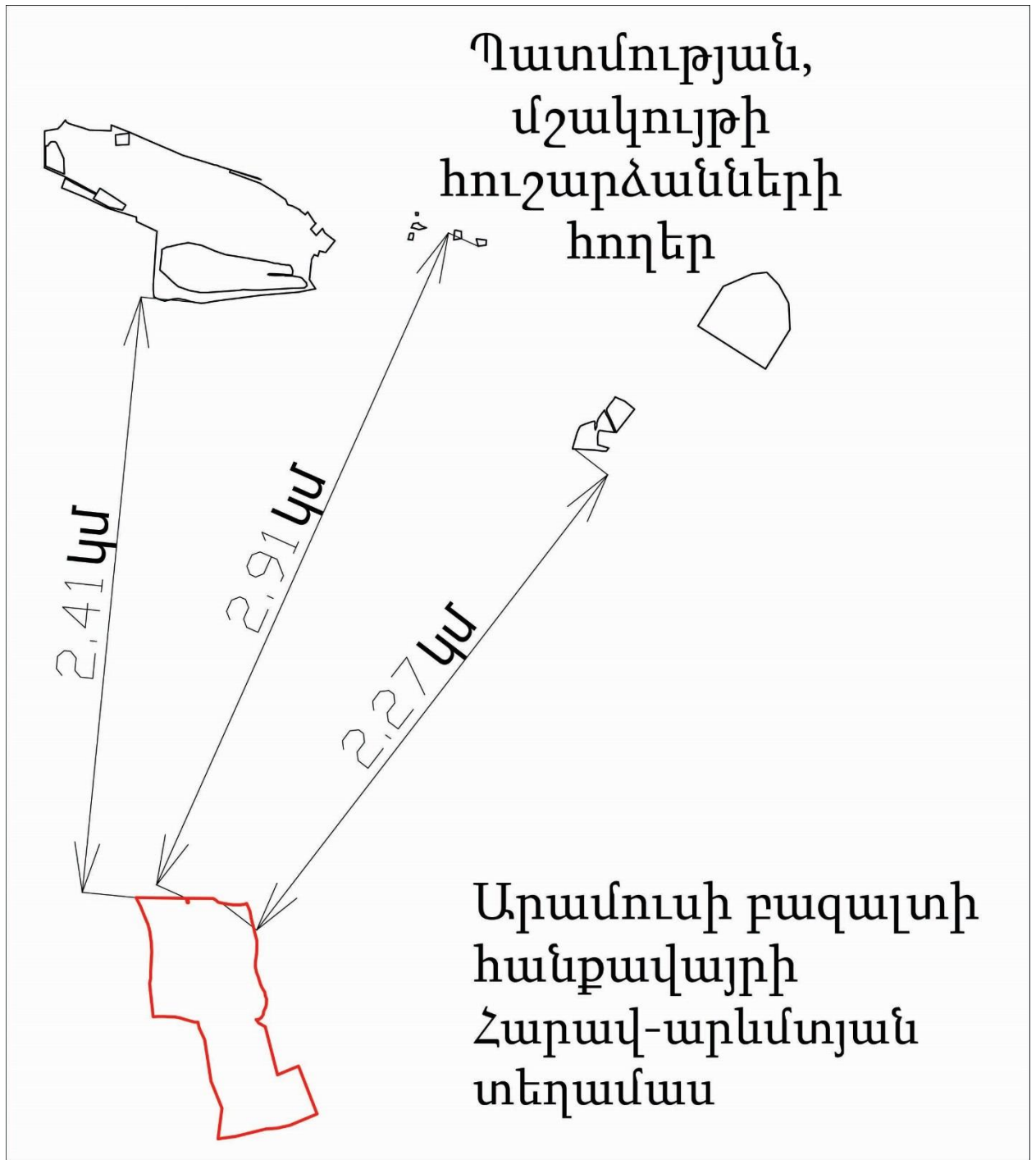
Աղյուսակ 10.

Անվանումը	Ժամանակաշրջանը	Գտնվելու վայրը
ԱՄՐՈՑ-ԲՆԱԿԱՏԵՂԻ և դամբարանադաշտ	Ք.ա. 2 հազ. - 8 դ.	գյուղից 1 կմ հարավ- արևմուտք
ԳԵՐԵՋՍԱՆՈՅ	12-20 դդ.	գյուղի հարավ-արևելյան մասում
ԴԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	գյուղից 0.5 կմ հարավ- արևելք
ԴԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	գյուղից 0.5 կմ արևելք
ԵԿԵՂԵՑԻ ՍԲ. ՆՇԱՆ ԾԻՐԱՆԱՎՈՐ,	6 դ.	գյուղի մեջ

բնակելի շինություններ և խաչքարեր		
ՀՈՒՇԱՐՁԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ-ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏՈՒՄ ՋՈՀՎԱԾՆԵՐԻՆ	1972 թ.	գյուղի մեջ
ՄԱՏՈՒՌ-ՍԲ. ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ, գերեզմանոց	13-20 դդ.	գյուղի հարավ-արևելյան մասում, բարձունքի վրա
ՄԱՏՈՒՌ	19 դ.	գյուղի կենտրոնում
ՄԱՏՈՒՌ	19 դ.	գյուղի արևմտյան կողմում
ՏԱՊԱՆԱՔԱՐ	12-13 դդ.	գյուղի արևմտյան կողմում

Հարավ-արևմտյան տեղամասի և Արամուս բնակավայրի պատմական, մշակութային հողերի միջև նվազագույն հեռավորությունը կազմում է 2.27կմ (նկար 18):

Հետևաբար, տեղամասում ծրագրավորվող երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքները չեն կարող բացասաբար անդրադառնալ պատմամշակութային հուշարձանի իրավիճակի վրա:

Նկար 18.

4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ

ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Արամուսի հանքավայրի Հարավ-արևմտյան տեղամասում երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների իրականացման ընթացքում շրջակա միջավայրի վրա դրսևորվող տեխնածին ճնշումների նկարագիրը ներկայացված է ստորև:

Մթնոլորտային օդ.

Բազալտների հետախուզման աշխատանքների ընթացքում փոշու և վնասակար գազերի արտանետումները կապված կլինեն հորատման և փորձնական արդյունահանման և ավտոտրանսպորտի շարժման հետ:

Տրանսպորտի շարժման ժամանակ 1կմ վազքի դեպքում մթնոլորտ է արտանետվելու մոտ 0.04գ/վրկ (հաշվի առնելով տրանսպորտի միջին բեռնունակությունը, տեղաշարժման միջին արագությունը, ճանապարհների վիճակը, վազքի երկարությունը, մակերեսային շերտի խոնավությունը) կամ 0.03տ :

Դիզելային վառելիքի տարեկան ծախսը կազմում է 26տ կամ 0.1տ/օր: Մեծ բեռնունակությամբ ավտոտրանսպորտի (բեռնատար և էքսկավատոր) վառելիքի այրման ընթացքում առաջացող վնասակար նյութերի արտանետումներն են.

Աղյուսակ 11.

Վնասակար նյութը	Տեսակարար արտանետումները, գ/կգ	Արտանետումների քանակը, տ/տարի	Արտանետումների քանակը, գ/վրկ
CO	36.4	0.95	0.127
N ₂ O	0.122	0.003	0.0004
ՑՕՄ	8.16	0.21	0.028

Նախնական հաշվարկներին համաձայն, տեղամասի տարածքում ծրագրավորված աշխատանքների իրականացման ժամանակ վնասակար գազերի (ազոտի օքսիդ, ածխածնի երկօքսիդ, մուր) և փոշու առավելագույն կոնցենտրացիաները չեն գերազանցելու նորմատիվային փաստաթղթերով ամրագրված սահմանային թույլատրելի խտությունները:

Ջրային ավազան. Ջրային ռեսուրսների աղտոտում տեղի չի ունենա, քանի որ տեղամասի տարածքում մակերևութային և գրունտային ջրերը բացակայում են: Մոտակա գետերը՝ Ակունքն ու Գետառը, գտնվում են հայցվող տարածքից համապատասխանաբար 4.6կմ և 3.04կմ հեռավորությունների վրա :

Հողային ծածկույթ.

Տեղամասի տարածքում զարգացած են առավելագույնը 0.3մ հզորությամբ շագանակագույն հողերը: Հետախուզական աշխատանքներով խախտվելու է ընդամենը 392.5մ² տարածք՝ այդ թվում 280.0մ² հորատման հրապարակներ և 112.5մ² փորձնական բացահանքի մակերես:

Որպես ազդեցություն հնարավոր է նաև տեղամասի տարածքի աղտոտում նավթամթերքներով :

Ճանապարհների կառուցում չի նախատեսվում, օգտագործվելու են գոյություն ունեցող դաշտամիջյան ճանապարհները, որոնք անհրաժեշտության դեպքում կբարեկարգվեն:

Բուսական և կենդանական աշխարհ.

Բազալտի երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների բացասական ազդեցությունը հանքավայրի տարածաշրջանի բուսական և կենդանական աշխարհի վրա աննշան է, քանի որ ընդհանուր առմամբ տեղամասի տարածաշրջանը հանդիսանում է քաղաքաշինորեն-տնտեսապես ինտենսիվ յուրացված գոտի: Արամուսի, Կամարիսի, Բալահովիտի հանքավայրերը, դրանց տեղամասերը շահագործվում են բազմաթիվ ընկերությունների կողմից սկսած 1960թ.-ից: Տարածքում առկա են բոլոր անհրաժեշտ ենթակառուցվածքները:

Միաժամանակ, տարածքում արձանագրված բուսատեսակները լայն տարածում ունեն ՀՀ կիսաանապատային-տափաստանային լանդշաֆտներում, հանդիսանում են «ֆոնային» տեսակներ:

Տեղամասի տարածքում չեն դիտարկվել խոշոր կաթնասունների բներ, որջեր:

Չեն արձանագրվել նաև պահպանվող, էնդեմիկ, ՀՀ բույսերի կամ կենդանիների կարմիր գրքերում գրանցված տեսակներ:

Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ, վտանգված էկոհամակարգեր.

Հարավ-արևմտյան տեղամասը ներառված չէ բնության հատուկ պահպանվող տարածքի սահմաններում: ԲՀՊ տարածքներ չկան նաև հարակից Արամուս և Կամարիս բնակավայրերի տարածքում:

Բնության մոտակա հուշարձաններն են Ձորաղբյուրի բրածո ֆլորան և Հատիս հրաբուխը, որոնք գտնվում են երևակման տարածքից տարածքից մոտ 1.5կմ և 10կմ հեռավորությունների վրա:

Պատմության և մշակութային հուշարձաններ

Մոտակա պատմամշակութային հուշարձանը գտվում է Հարավ-արևմտյան տարածքից մոտ 2.27կմ հեռավորության վրա: Փորձնական արդյունահանման աշխատանքները կատարվելու են առանց պայթեցման աշխատանքների, հորատասեպային եղանակով:

Աղմուկ

Համաձայն ՄՆ-245-71 սանիտարական նորմերի՝ երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների համար սանիտարական գոտի սահմանված չէ: Առանց պայթեցման աշխատանքների կիրառման քարի արդյունահանման ձեռնարկությունների համար սահմանվում է 50մ սանիտարական գոտի: Հարավ-արևմտյան տեղամասի և մոտակա բնակելի տարածքների միջև հեռավորությունը կազմում է մոտ 2.58կմ:

Տեղամասի տարածքում աղմուկի առաջացման աղբյուրներն են՝ բացահանքի տարածքում կատարվող արդյունահանման աշխատանքները, ժամանակավոր լցակայանների ձևավորումը, ճանապարհներին տրնասպորտի տեղաշարժը:

Տեղամասում հորատման աշխատանքներից, բեռնատարի և ջրցան մեքենայի տեղաշարժից առաջացող գոմարային հաշվարկային ձայնային բնութագիրը՝ LAէկվ կազմում է 65դԲԱ:

Աղմուկի մակարդակը աղմուկից պաշտպանող տարածքի հաշվարկային կետում որոշվում է՝

LAտար = Laէկվ - ΔLAհեռ - ΔLaէկր - ΔLAկանաչ բանաձևով, որտեղ՝

LAէկվ - աղմուկի աղբյուրի ձայնային բնութագիրը, LAէկվ=65դԲԱ,

ΔLAհեռ - աղմուկի մակարդակի նվազումը հաշվարկային կետի և աղմուկի աղբյուրի միջև հեռավորությունից կախված, ΔLAհեռ կազմում է 25դԲԱ,

ΔLAէկր - աղմուկի մակարդակի նվազումը էկրանով (տեղամասի ռելիեֆ), ΔLAէկր =15դԲԱ,

ΔLAկանաչ- աղմուկի մակարդակի նվազումը կանաչ գոտիով, ΔLAկանաչ=5դԲԱ:

Աղմուկի մակարդակը Արամուսի գյուղի մոտ կկազմի՝

Laտար = Laէկվ - ΔLAհեռ - ΔLaէկր - ΔLaկանաչ = 65 - 25 - 15 - 5 = 20դԲԱ

(նորման 45դԲԱ):

Հետևաբար, բազալտների երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների ժամանակ առաջացող աղմուկն ու թրթռումը հարակից բնակավայրերի տարածքում ազդեցություն բնակիչների վրա չեն ունենալու:

Աղտոտումը ընդերքօգտագործման թափոններով.

Երկրաբանական ուսումնասիրության ժամանակ կարող են առաջանալ հետևյալ տեսակի թափոններ.

- բանեցված շարժիչների յուղեր, վտանգավորության 3-րդ դասին, ծածկագիր՝ 54100201 02 03 3: Կազմը՝ յուղ 94.6%, մեխանիկական խառնուկներ 2.1%, ջուր 3.2%: Թունավոր է, էկոթունավոր, դյուրավառ, կոռոզիոն ակտիվության տեսակետից ոչ ակտիվ, ռեակցիոնունակ չէ;

- չտեսակավորված կենցաղային աղբ, որը պատկանում է վտանգավորության 4-րդ դասին, ծածկագիր՝ 9120040001004: Կազմը՝ ապակի, փայտ, թուղթ, կտոր, սննդի մնացորդներ, պոլիմերներ: Օրեկան ծավալը՝ 1.5կգ/մարդ;

- հորատման թագիկների թափոններ, որոնք բարձր ամրությամբ օժտված պողպատե ձուլվածքից կազմված իներտ մնացորդներ են: ՀՀ բնապահպանության նախարարի 25.12.2006թ.-ի N 430-Ն հրամանի հավելվածի ցանկում հորատման արդյունքում առաջացած հորատման թագիկների թափոններ հաշվառված չեն:

Հորատման հարթակների շինարարության և փորձնական բացահանքի անցման ժամանակ 0.3մ հզորությամբ հողաբուսական շերտը (մոտ 34մ³ ծավալով) հեռացվելու է և ժամանակավորապես կուտակվելու է փորվածքների անմիջական հարակից տարածքում: Հորատման հարթակների կառուցման և փորձնական բացահանքի անցման ժամանակ նախապես հեռացվող հողաբուսական շերտը թափոն չի հանդիսանում:

Փորձնական բացահանքի տարածքից առաջանալու է նաև մոտ 47մ³ փուշտա շերտի առաջացումներ (ջարդոտված, խիստ ճեղքավորված բազալտ), ինչը ՀՀ բնապահպանության նախարարի 2006 թվականի հոկտեմբերի 26-ի N342-Ն և 2015 թվականի օգոստոսի 20-ի N244-Ն հրամաններին համաձայն մակաբացման ապարները հաշվառվել են 34000120 01 99 5 ծածկագրով: Դրանք դասվել են վտանգավորության 5-րդ դասին, այսինքն՝ ոչ վտանգավոր ընդերքօգտագործման թափոններ են:

5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՆՎԱԶԵՑՄԱՆՆ ՈՒՂԴՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ
ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Երկրաբանական ուսումնասիրության աշխատանքների ժամանակ շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վրա վնասակար ազդեցության մեղմացման/վերացման նպատակով նախատեսվում են հետևյալ բնապահպանական միջոցառումները.

- Տեխնիկայի և ավտոտրանսպորտի լիցքավորումը, յուղերի փոխարինումը, մեքենաների տեխնիկական սպասարկումը կատարվելու է մոտակա բնակավայրերում: Դա կբացառի երևակման տարածքի աղտոտումը նավթամթերքներով:
- Կենցաղային աղբի հավաքում հատուկ պարկերի մեջ և հետագա տեղափոխվում մոտակա աղբահավաք կետեր: Աղբահանության նպատակով համապատասխան ծառայությունների հետ նախատեսվում է կնքել պայմանագիր և կատարել համապատասխան վճարումները:
- Արտաթորվող թունավոր նյութերի չեզոքացուցիչ սարքերի տեղադրում :
- Փոշենստեցման նպատակով աշխատանքների ընթացքում ջրցանում տեղամասի ճանապարհի երկայնքով, հորատման հարթակների և փորձնական բացահանքի սահմաններում: Ըստ գործող նորմատիվների՝ 1մ² տարածքի ջրցանման համար անհրաժեշտ տեխնիկական ջրի քանակը կազմում է 1,5լ: Փոշենստեցման նպատակով անհրաժեշտ մոտ 37տ ջուրը նախատեսվում է վերցնել Կոտայքի ջրանցքից, որի նպատակով ընդերքօգտագործման թույլտվությունը ստանալուց հետո ընկերությունը դիմելու է ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն՝ ջրօգտագործման թույլտվություն հայցելու նպատակով: Խմելու և կենցաղային նպատակներով օգտագործվող ջրի ծախսը կազմում է 0.025մ³/մարդ, օրեկան 0.15մ³ ծավալով : Այս ջուրը նախատեսվում է գնել մոտակա Արամուս կամ Կամարիս բնակավայրերից, հանրային բաժանորդ հանդիսացող անձից աշխատանքների ընթացքում յուրաքանչյուր օր և տարողություններով տեղափոխել տեղամասի տարածք: Հորատումը կկատարվի հատուկ լուծույթների կիրառմամբ՝ փոշեզոյացումը նվազեցնելու/կրճատելու համար:

- Հորատման կավային լուծույթների մնացորդների և հորատման մաշված թագիկների կառավարում, որը իրականացվելու է հորատման ծառայություններ իրականացնող մասնագիտացված ընկերության կողմից:
- Կեղտաջրերի հավաքում հորատի պ գուգարանում, որը հետագայում դատարկում են հատուկ ծառայության ուժերով, դատարկված փոսը նախատեսվում է լցնել քարերով :
- Խախտված լանդշաֆտի վերականգնում, ինչի նպատակով հորատման հարթակների կառուցման և փորձնական բացահանքի անցման ժամանակ հողի վերին շերտը 0.3մ առավելագույն հզորությամբ նախատեսվում է հանել, կուտակել անմիջապես փորվածքի և հարթակի կողքը: Հետախուզական աշխատանքների ավարտից հետո, հորատման հարթակները կոեկուլտիվացվեն օգտագործելով կուտակված հողաշերտը: Ռեկուլտիվացիոն աշխատանքները կատարվելու են անմիջապես աշխատանքների ավարտից հետո՝ հետախուզական աշխատանքներին մասնակցող անձնակազմի և տեխնիկայի ուժերով: Փորձնական բացահանքի անցման ժամանակ հողաբուսական շերտը նախատեսվում է կուտակել փուշտա շերտի ջարդոտված բազալտներից, կավավազային-ավազակավային առաջացումների առանձին: Ռեկուլտիվացված տարածքներում կկատարվի նաև տարածքին բնորոշ խոտային բուսականության սերմերի ցանք:

Վերականգնման ենթակա ընդհանուր մակերեսը կազմում է 392.50մ² տարածք՝ այդ թվում 280.0մ² հորատման հրապարակներ և 112.5մ² փորձնական բացահանքի մակերես : Աշխատանքների կատարման համար կհատկացվի 288.5 հազ.դրամ:

Ռեկուլտիվացիոն աշխատանքների կատարման համար անհրաժեշտ գումարի բացվածքը ներկայացված է ստորև, աղյուսակ 12-ում:

Նշված գումարը հատկացվելու է շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխին ՀՀ կառավարության 21.10.2021թ.-ի N1733-Ն որոշն դրույթներին համապատասխամ, որով սահմանվել է շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխի օգտագործման և հատկացումների չափերի հաշվարկման կարգը:

h/h	Աշխատանքի անվանումը	Չափի միավորը	Ծավալը	Միավորի գինը, հազ. դր	Գումարը, հազ.դր
1	2	3	4	5	6
1	Բուսահողի կտրում ձեռքով և պահեստավորում հորատման հարթակների և փորձնական բացահանքի մոտակայքում	մ ³	117.75	0.5	58.88
2	Նմուշարկման և փաստագրման աշխատանքների ավարտից հետո բուսահողի տեղափոխում դեպի ռեկուլտիվացիոն տարածք՝ հետլիցքով և հարթեցումով, պարարտացում օրգանական պարարտացումով	մ ³	117.75	2.0	117.75
3.	Սերմերի ցանք	դրամ			45.0
	Ընդամենը				221.63
4.	Անուղակի ծախսեր	5%			11.1
	Ընդամենը				232.63
5.	Այլ ծախսեր	10%			23.26
6.	Չնախատեսված ծախսեր				32.61
	Ամբողջը				288.5

- Բուսական աշխարհի պահպանությանն ուղղված միջոցառումներ՝ ՀՀ կառավարության 2014թ. հուլիսի 31-ի N781-Ն որոշման պահանջներին համապատասխան: Երևական տարածքում Հայաստանի Հանրապետության բույսերի Կարմիր գրքում (այսուհետ՝ կարմիր գիրք) գրանցված տվյալ բուսական տեսակի նոր պոպուլյացիաների հայտնաբերման դեպքում դրանց պահպանության նպատակով՝

1) առանձնացնում են օգտագործման նպատակով տրամադրված տարածքում պահպանվող գոտիներ, որոնք ունեն տեղական նշանակություն և անհրաժեշտ են կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակների՝ սույն կետում նշված նոր պոպուլյացիաների կենսոնակության ապահովման նպատակով.

2) ժամանակավորապես սահմանափակում են առանձնացված պահպանվող գոտիներում տնտեսական գործունեության որոշ տեսակներ, եթե դրանք կարող են

բերել նշված բուսատեսակների աճելավայրերի վիճակի վատթարացմանն ու պոպուլյացիաների կենսունակության խաթարմանը:

- Երկրաբանական քարտեզագրման, երթուղիների կատարման ժամանակ տարածքի դիտարկում բների հայտնաբերման նպատակով : Առկայության դեպքում, դրանց կամ դրանցում հայտնաբերված կենդանիների, թռչունների տեղափոխում աշխատանքների տարածքից դուրս :

- Երթուղիների ընթացքում երկրաբանի կողմից ձեռնափայտով կամ երկրաբանական մուրճով կատարվելու են հարվածներ տեղամասի մակերևույթին, ինչը ստեղծելու է հարվածային ալիքներ և դառնալու է անհանգստության և տարածքը լքելու պատճառ սողունների համար : Այս միջոցառումը թույլ կտա բացառել մարդ-կենդանի հանդիպումից :

- Աշխատանքներին մասնակցող մասնագետների իրազեկում տեղամասի տարածաշրջանում հայտնի ՀՀ բույսերի և ՀՀ կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված տեսակների վերաբերյալ :

- Ընդերքօգտագործման թափոնների կառավարում :

- Ճանապարհներից դուրս տեխնիկայի տեղաշարժի բացառում :

- Պատահական գտածոների ընթացակարգը՝ հետևյալ միջոցառումների իրականացման միջոցով.

- ✓ համապատասխան անձնակազմի և պայմանագրով աշխատողների ուսուցում պատահական հնագիտական գտածոների ճանաչման, դրանց հետ վարվելակերպի և արձագանքի ուղղությամբ;

- ✓ գտածոների ուսումնասիրություն հրավիրված հնագետների կողմից, որպեսզի վերջիններս ուղղորդեն հնագիտական գտածոների ճանաչման և արձագանքման գործընթացը,

- ✓ արձանագրությունների կազմում պատահական գտածոներին արձագանքելու համար, ներառյալ աշխատանքի ժամանակավոր դադարեցումը գտածոների հայտնաբերման վայրում;

- ✓ պետական մարմինների ծանուցում,

- ✓ պատահական գտածոների գնահատման և պեղումների արագացված ընթացակարգերի կիրառում, ազդեցությունների սահմանափակման համար, միաժամանակ նվազեցնելով շահագործական աշխատանքների ուշացումները:

6. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐ

Արտակարգ իրավիճակների պատրաստ լինելու համար՝ շարժական կապի միջոցների առկայությունն հետախուզական աշխատանքներ իրականացնող անձնակազմի մոտ, առաջին բուժօգնության միջոցների առկայություն, անվտանգության կանոնների վերաբերյալ անձնակազմի գիտելիքների ստուգում:

Տեղամասում արտակարգ իրավիճակները կարող են պայմանավորված լինեն հետևյալ գործոններով.

1) Երկրաշարժ՝ հաշվի առնելով, որ Հանրապետության տարածքը գտնվում է սեյսմիկ ակտիվ գոտում: Ըստ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի 2006 թվականի փետրվարի 3-ի «Մեյսմակայուն շինարարություն. նախագծման նորմեր» N 24-Ն հրամանի՝ տեղամասի տարածքը գտնվում է 2-րդ սեյսմիկ գոտում, որին բնորոշ է 400սմ/վրկ² կամ 0.4g գրունտի հորիզոնական արագացման մեծություն:

Նախատեսվում է մշակել ուժեղ երկրաշարժերի դեպքում գործողությունների պլան՝ վտանգավոր տարածքներից աշխատակիցների ապահով տարահանումն իրականացնելու նպատակով: Անվտանգության տեխնիկայի կանոնների վերաբերյալ հրահանգավորում իրականացնելու ժամանակ առանձին ներկայացվելու են նաև երկրաշարժերի ժամանակ աշխատակիցների պահվածքի կանոնները, գործողությունների հաջորդականությունը: Աշխատանքները սպասարկող կենցաղային նշանակության վագոն-տնակում նախատեսվում են առաջին օգնության դեղորայքային փաթեթներ:

2) Հրդեհներ՝ կապված մարդածին գործոնների հետ: Հրդեհային անվտանգությունն ապահովելու համար աշխատակիցները տեղեկացվելու են տեխնոլոգիական պրոցեսներում օգտագործվող նյութերի հրդեհավտանգության վերաբերյալ: Նշանակվելու է հրդեհային անվտանգության համար պատասխանատու անձ, մշակվելու է հրդեհի դեպքում անձնակազմի գործողությունների պլան: Տեղամասում՝ հատուկ հատկացված վայրում տեղադրվելու են հրդեհաշիջման սկզբնական միջոցներ՝ կրակմարիչներ, ավազով արկղ, բահ:

3) Անբարենսպաստ օդերևութաբանական պայմանների (քամու արագացում, անհողմություն, անոմալ բարձր շոգ կամ ցուրտ, թանձր մառախուղ, ամպրոպ):

Անբարենպաստ օդերևութաբանական պայմանների իհայտ գալու դեպքում կիրառվում են հետևյալ միջոցառումները (ըստ իրավիճակի).

- ավելացվում է կատարվելիք ջրցանը,
- կրճատվում է աշխատանքի տևողությունը,
- կրճատվում է միաժամանակ աշխատող մեքենաների և մեխանիզմների քանակությունը,
- նվազեցվում է փոշեգոյացման հետ կապված աշխատանքների ծավալները,
- բեռնատար մեքենաները կահավորվում են հատուկ մառախուղի լույսերով,
- աշխատակիցները պատսպարվում են արտադրական հրապարակում տեղադրված վագոն-տնակում:

Տեղամասի տարածքում աշխատանքների անվտանգ իրականացման նպատակով.

- աշխատանքի են թույլատրվում անձիք, որոնք ունեն հատուկ պատրաստվածություն և որակավորում,
- օգտագործել մեքենաներ և մեխանիզմներ, սարքավորումներ և նյութեր, որոնք համապատասխանում են անվտանգության պահանջներին և սանիտարական նորմերին,
- անցկացնել պլանային-զգուշացնող համալիր վերանորոգումներ, պրոֆիլակտիկ աշխատանքներ և այլ դիտարկումներ,
- աշխատանքի ժամանակ պետք է պահպանվեն անվտանգության տեխնիկայի կանոնները:

Նախատեսվում է կատարել պլանային աշխատանքներ ուղղված արտադրական տրավմատիզմի նվազեցմանը, ժամանակին, ոչ ուշ քան երեք ամիսը մեկ, աշխատակիցների հետ անցկացնել հրահանգավորում անվտանգության տեխնիկայի գծով:

Տեղամասում տեղադրվելու է շարժական վագոն-տնակ, աշխատակիցների հանգստի և սննդի ընդունման համար հարմարավետ պայմաններ ստեղծելու նպատակով: Ջրցուղարան չի նախատեսվում, քանի որ բոլոր աշխատակիցները հարակից բնակավայրերի բնակիչներն են և երեկոյան վերադառնում են իրենց բնակության վայրը: Սա նաև թույլ կտա նվազեցնել կենցաղային կեղտաջրերի արտահոսքը:

7. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳ

Երևակման տարածքում ընկերությունը երկրաբանական ուսումնասիրության ընթացքում իրականացնելու է շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելմանն և մեղմացմանն ուղղված հետևյալ մշտադիտարկումները.

- աշխատանքների ընթացքում մթնոլորտային օդում փոշու և ծխագազերի մոնիթորինգ, յուրաքանչյուր շաբաթը մեկ անգամ հաճախականությամբ,
- նավթամթերքներով երևակման տարածքի հողերի աղտոտվածության մշտադիտարկում,
- տարածքին բնորոշ վայրի բնության ներկայացուցիչների քանակ, աճելավայրերի և ապրելավայրերի տարածք, պոպուլյացիայի փոփոխություն (հստակ դիտարկան կետ նշել հնարավոր չէ, դիտարկումը կատարվելու է երևակման և հարակից տարածքներում),
- աղմուկի մակարդակ Արամուս գյուղի մոտ:

Մշտադիտարկման տեսակների և պարբերականության վերաբերյալ տվյալները ներկայացված են նաև աղյուսակ 13-ում:

Աղյուսակ 13.

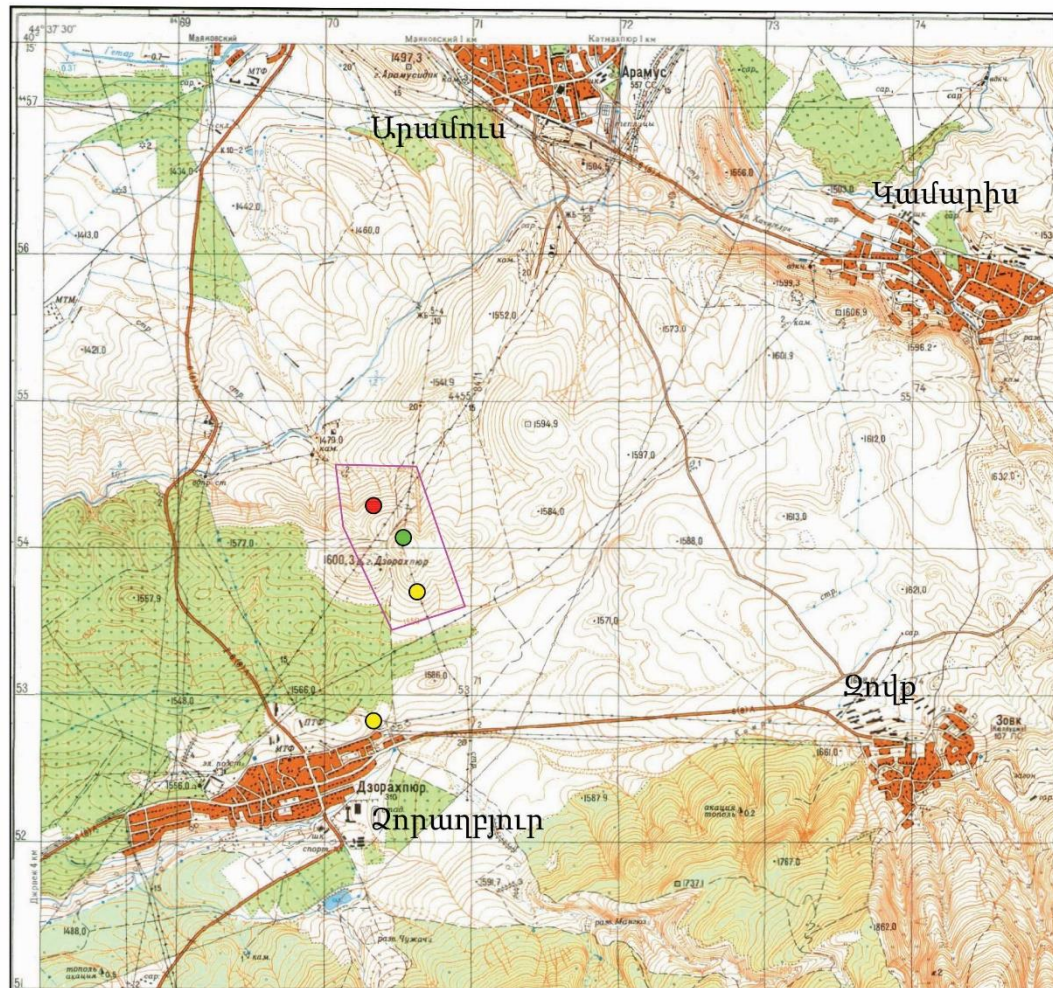
Մշտադիտարկումների օբյեկտը և վայրը	Ցուցանիշը	Մշտադիտարկման տեսակը	Նվազ. հաճախական.
1	2	3	4
Մթնոլորտային օդ (տեղամասի սահմաններում, աշխատանքների իկարանացման վայր)	Հանքափոշի, ածխածնի օքսիդ, ազոտի օքսիդներ, մուր	Նմուշառում, նմուշի լաբորատոր հետազոտություն	շաբաթական մեկ անգամ՝ 24 ժամ տևողությամբ
Հողային ծածկույթ (տեղամասի սահմաններում, աշխատանքների իրականացման վայր)	Նավթամթերքների մնացորդներ	Նմուշառում, նմուշի լաբորատոր հետազոտություն	ամսեկան մեկ անգամ

1	2	3	4
Վայրի բնություն, կենսամիջավայր, կարմիր գրքում ընդգրկված, էնդեմիկ տեսակներ (տեղամաս և հարակից շրջան)	Տարածքին բնորոշ վայրի բնության ներկայացուցիչների քանակ, աճելավայրերի և ապրելավայրերի տարածք, պոպուլյացիայի փոփոխություն	Հաշվառում, նկարագրություն, քարտեզագրում	Տարեկան մեկ անգամ
Աղմուկի մակարդակ (տեղամասի սահմաններում, աշխատանքների իրականացման վայր)	Չայնային բնութագիր	Չափում ավտոմատ սարքերով	Տարեկան մեկ անգամ

Շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցությունների վերահսկման և մշտադիտարկումների կետերի տեղաբաշխման սխեմատիկ քարտեզը ներկայացված է նկար 19-ում :

Երևական տարածքում կատարվելիք շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի իրականացման համար գումարները (տարեկան 612.0հազ.դրամ) ներառված են ընկերության շահագործական ծախսերի կազմում :

ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՄԱՆ ԿԵՏԵՐԻ
ՄԽԵՄԱՏԻԿ ԻՐԱՎԻՃԱԿԱՅԻՆ ՀԱՏԱԿԱԳԻԾ

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

- Մթնոլորտային օդի նմուշարկման կետ
- Տեղամասի մակերևույթի /հողային շերտի/ նմուշարկման կետ
- Աղմուկի մակարդակի դիտարկման կետեր
- Կենսաբազմազանության դիտարկման տարածք

Նկար 19.

Գրականություն

1. ՀՀ Բնապահպանության նախարարության «Շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի և տեղեկատվության կենտրոն» ՊՈԱԿ -ի տվյալներ
2. Почвы Армянской ССР. Ред./ Р.А. Эдилян, Г.П. Петросян, Н.Н. Розов. Ереван: “Айастан”, 1976 г.
3. Հայաստանի բույսերի Կարմիր Գիրք.– 2010թ.
4. Հայաստանի կենդանիների Կարմիր Գիրք.– 2010թ
5. Флора Армении / под ред. А.Л.Тахтаджяна. – Ереван: изд-во АН Арм ССР
6. Животный мир Армянской ССР. Даль С.К ,1954
7. ՀՀ Կոտայքի մարզպետարանի պաշտոնական կայք
8. ՀՀ Վիճակագրական կոմիտեի պաշտոնական կայք
9. Արամուս համայնքի պարզեցված գլխավոր հատակագծի մշակման աշխատանքների նախագծային առաջադրանք
(<https://www.azdarar.am/docs/46910/>)
10. «Заповедники СССР. Заповедники на Кавказе». Издательство "Мысль" 1990
11. Թամանյան Կ., Գաբրիելյան Է., Ֆայվուշ Գ., Հովհաննիսյան Մ., Ներսեսյան Ա., Արևշատյան Ա., Խանջյան Ն., Վարդանյան Ժ., “Հայաստանի էնդեմիկ բույսերի կարմիր ցուցակ”
12. “Флора и растительность степей Армении”, Файвуш Г.М., диссертация на соискание ученой степени доктора биологических наук, отдел геоботаники и экологии растений Института ботаники АН Республики Армения